

ŠTÚDIE

HOSPODÁRENIE MESTSKEJ KOMORY V BRATISLAVE NA ZÁKLADE ROZBORU KOMORNÝCH KNÍH MESTA BRATISLAVY Z ROKOV 1434 – 1528

PETER SEDLÁČEK

SEDLÁČEK, Peter. The economic activity of the City Chamber in Bratislava on the basis of analysis of the chamber books of the city of Bratislava from the period 1434 – 1528. *Historický časopis*, 2017, 65, 3, pp. 411-443, Bratislava.

The study aims to research and explain the income and expenditure of the Bratislava City Chamber in the 15th century especially from the financial point of view. The main source material is the 79 selected chamber account books (Kammerbuch) kept in the Archives of the City of Bratislava, Capital of Slovakia. The year of origin of the chamber books also limited the researched period, which begins in 1434 the year of the first surviving book and ends in 1528, two years after the Battle of Mohács. The introduction gives an account of the City Chamber and of the chamber books as source materials, while the two main parts analyse the individual items of income and expenditure recorded in the chamber books.

Key words: 15th century. Economy. Cabinet book. Currency.

Charakteristika mestskej komory ako úradu

Komorné knihy tvorili výstupný účtovný materiál mestskej komory, hospodársko-finančného úradu mesta. Zachytávali obdobie zväčša jedného fiškálneho roku, ktorý sa začínal na sviatok svätého Juraja (24. apríla), keď boli zároveň aj každoročné mestské voľby. Komorné knihy od svojich počiatkov minimálne do konca stredoveku mali až na nepatrné odchýlky takmer totožnú formu a štýl zápisov. Tieto účtovné knihy sa začali viesť v roku 1434 (respektíve 1439) a s malými hiátmi sa zachovali takmer až do konca novoveku.

Mestská komora v 15. storočí netvorila jediný a ani hlavný finančný úrad Bratislavy. Komorník ako hlavný predstavený úradu komory totiž nezaznamenával všetky príjmy a výdavky mesta, ale len tie, ktoré on sám prijal či odovzdal. Významnejšiu časť celkových mestských príjmov tvorili skôr príjmy richtára, mešťanostu, tridsiatkárov, výbercov daní a správcov pokladnice, z ktorých sa potom len istá časť posunula ďalej komorníkovi. Z toho dôvodu účty komorníka podávajú len približný obraz celkového mestského rozpočtu, prípadne príjmov, avšak naopak, podávajú zaujímavý pohľad na hospodárenie mesta z hľadiska výdavkov.¹

1 ORTVAY, Tivadar. *Geschichte der Stadt Pressburg* 3. Pressburg: 1894, s. 17-173. Ako prvý na význam komorných kníh poukázal vo svojej štúdií V. Segeš. Pozri: SEGEŠ, Vladimír. Stredoveké komorné knihy mesta Bratislavy ako prameň dejín každodennosti. In *Diplomatická produkcia v stredovekom meste*. Bratislava : Ministerstvo vnútra SR, 2005, s. 130-136. ISBN 80-969122-1-6.

Na základe predošlých zistení treba ujasniť, akým typom finančného úradu komora vlastne bola. V záverečnom vyúčtovaní v prvej komornej knihe K1 sa komorník Michal Grantner a komorný pisár Juraj Zipser uvádzajú ako *Stat Amplewt a Baumeister*, teda „mestskí úradníci a vedúci stavby“.² Ak sa to postaví do svetla približného zloženia výdavkov komorných kníh, možno potom mestskú komoru označiť za finančný úrad, ktorý mal z hľadiska výdavkov na starosti stavebnú činnosť (nákup stavebného materiálu, vyplácanie mzdy robotníkom na stavbách), nákup remeselníckych surovín a výrobkov pre mestské potreby, nákup potravín a samozrejme vyplácanie mzdy mestským zamestnancom a najatým žoldnierom. Treba však upozorniť, že nešlo o výplatu mestským funkcionárom, ako bol richtár, mešťanosta či komorník. Podľa Ortwaya komorník tiež dostával plat, no ten nebol zaznamenávaný do komorných kníh. Zrejme teda išlo o iné účtovné materiály.³ Napokon nemožno úplne vylúčiť ani vyplácanie istej mzdy mešťanostovi či richtárovi. Ak bola teda mestská komora zameraná na zabezpečenie a evidovanie hospodárskych a materiálnych výdavkov, z ktorých treba vylúčiť výdavky čisto finančného charakteru (pôžičky, priame platby), vyplýva z toho, že ani z hľadiska príjmov nemohla zahŕňať celú túto časť rozpočtu mesta. Toto zistenie navyše nastoľuje ďalšiu otázku: Ktorý mestský úrad alebo funkcionár mal teda na starosti mestské financie ako celok? Z viacerých informácií a zistení sa dá vyvodiť, že mohlo ísť o správcov hlavnej mestskej pokladnice alebo o richtára, či dokonca mešťanostu.

Pri záverečných vyúčtovaniach komorníkov na konci svojho funkčného obdobia a pri podrobnej analýze príjmov sa potvrdilo, že okrem komory existovala aj iná mestská pokladnica. Medzi príjmami komory sa občas vyskytujú aj sumy prijaté od iných mestských funkcionárov, ako napríklad od mešťanostu, členov mestskej rady alebo od správcov hlavnej pokladnice. Museli teda jestvovať aj také zdroje financií, ktoré mali pod správou iní úradníci majúci z nich príjem, a tie potom odvádzali mešťanostovi, členom rady alebo správcovi hlavnej pokladnice. Až z týchto príjmov sa podľa potreby odvádzala časť komorníkovi do komory. Napríklad v roku 1459 prijal komorník od mešťanostu v siedmich dávkach 201 zlatých.⁴ Od mestskej rady dostal komorník v roku 1462 v prepočte vyše 71 zlatých.⁵

Ani príjmy z daní, tridsiatkov, mýta či prevozu odvádzané do mestskej komory a zaznamenávané v komorných knihách nepredstavovali absolútny príjem z daných zdrojov. Komorník tak dostával len časť príjmov z tridsiatkov alebo z prevozu a mostného, ktorá sa najprv odviedla do mestskej pokladnice.⁶ O akú časť približne išlo, možno dedukovať

2 ...*mich(e)l Grantlein vnd Jorigen Spitalschaffer; seinem schreiber; als sy der Stat Amplewt vnd pawmeister sint gewes(e)n...* MV SR, Archív hlavného mesta SR Bratislavy, komorné knihy, K1, 13v. (ďalej AMB, K a príslušné číslo knihy)

3 Ortway pri mzdách komorníka čerpá z neznámeho prameňa, ktorý sa dnes už zrejme nezachoval. ORTVAY, ref. 1, s. 196, pozn. 1-5.

4 *It(e)m Am Sambstag nach Tiburcii hab ich Taman Ruspekch dy zeit kamer(er) der stat presp(ur)g enphan-g(e)n von her(e)n Ludweig Chunigsfelder dy zeit purg(er)maist(er) XXX fl au(r)i darumb er von mir ein quittung hatt vmb XXX fl au(r)i.* AMB, K27, s. 31.

5 *It(e)m so hab ich emphan-gen von mein her(re)n auf dem rathaus LXVI lb XX d vnd VI fl auri...* AMB, K29, s. 37.

6 *Am Sambstag noch Elyzabeth hab ich vlr(eich) kromer emphan-g(e)n von der pruk aus der lad vnd ains tails auch von dem vrfar VIIIJ lb d wienn.* AMB, K2, s. 2.

napríklad zo záznamov medzi májom a októbrom roku 1442. Z 56 dávok z mostného a mýta v dvoch prípadoch komorník prijal z mýta z Vodnej veže jednu tretinu.⁷ Za veľmi dôležitý treba považovať údaj z prvej knihy K1, kde sa doslovne v rámci príjmov uvádzajú z mestskej pokladnice (*Statlad*) prijaté peniaze zo starej dane. Znamená to, že príjem z tejto dane išiel najprv do mestskej pokladnice. Až z neho sa potom časť odvieďa do komory.⁸

O tom, že z daní nešiel celý výber do komory, svedčí aj zlomok účtov výbercu daní z roku 1443. Podľa tohto zlomku *gaber* Hans Stamphaher vybral na daniach v prepočte 839,83 zlatých. No v komorných knihách z toho roku odovzdal do komory z daní dokopy len 365,84 zlatých.⁹ Z toho vyplýva, že do komory z príjmov len jedného výbercu daní (zvyčajne ich bolo viac) odišla sotva polovica vyzbieranej sumy. Niektoré listiny podávajú dôkaz o tom, že do komory nešli ani úplne všetky príjmy z tridsiatkov. Napríklad vo februári roku 1452 prijali správcovia mestskej pokladnice od tridsiatkárov v Bratislave do mestskej pokladnice v jednom prípade 46 zlatých.¹⁰

Na druhej strane, pri výdavkoch v komorných knihách nie sú zaznamenané vysoké platby, ktoré museli Bratislavčania často odvádzať panovníkom vo forme nenávratných pôžičiek.¹¹ Okrem toho v niektorých prípadoch sa v záverečných vyúčtovaniach pri celkových príjmoch uvádzajú navyše prijaté sumy bez udania zdroja, prípadne už výsledná suma príjmov je vyššia ako všetky príjmy uvádzané v časti príjmov.¹² Naznačuje to, že veľa predpokladaných iných zdrojov príjmov sa v účtoch komorných kníh skrátka nezaznačovalo.

Pokiaľ ide o samotnú hlavnú mestskú pokladnicu (*Statlad*, niekedy *Gemein*), jej správu mali na starosti správcovia, nazývaní *Ladeherren* alebo *Lademaister*.¹³ Tí podľa potreby z peňazí v nej uložených vydávali komorníkovi finančné prostriedky, s ktorými mohol disponovať. To, že sa financie z pokladnice nevyskytovali v príjmoch každej komornej knihy znamená, že táto hlavná mestská pokladnica fungovala pravdepodobne len ako zábezpeka alebo rezerva pre komorníka v situáciách, keď už nemal dosť hotovosti na vykonávanie reálnych operácií z iných zdrojov. Títo správcovia boli zvyčajne vždy dvaja, aby sa mohli navzájom lepšie kontrolovať a aby nedochádzalo k zneužitiu moci, ktorá im logicky z tejto funkcie vyplývala.

7 *It(em) eodem die hab ich enphang(e)n ein drittail gelt, vom wasser thurn, V B 7 d wien(er)*. AMB, K4, s. 17.

8 *Item am phincztag noch der heilig(e)n drey künig tag, hab wir enphang(e)n aus der Statlad der Alt(e)n gob von den Erb(er)n herr(e)n Jost laspot vnd linhart langwiser ladherr(e)n VIJ fl au(r)i...* AMB, K1, 2v.

9 LEHOTSKÁ, D., et al. *Archív mesta Bratislavy – Inventár stredovekých listín, listov a iných príbuzných písomností*. Praha : Archívna správa Ministerstva vnútra, 1956, č. 1916; AMB, K5, s. 29; K6, s. 21; K7, s. 7.

10 *Ich Jorig weinwacht(er) Gesworn(er) des Rats vnd Ich matern von Brun(n).. paid Ladmaist(er)... enphang(e)n haben In der Stat Lad(e)n...* AMB, Inventár, ref. 9, č. 2716. Ďalej pozri listinu č. 2710.

11 Napríklad AMB, Inventár, ref. 10, č. 1682, 1697, 1728, 1840,

12 V knihe K2 sa v záverečnom vyúčtovaní uvádza, že komorník prijal ešte 38 zlatých bez toho, žeby bol uvedený pôvod týchto peňazí. AMB, K2, s. 788. Ďalej v knihe K1 podľa záverečného vyúčtovania komorník prijal v prepočte 1957,89 zlatých, no po samotnom zrátaní príjmov nám vyšla suma len 668, 28 zlatých.

13 Napr. AMB, K1, s. 1r, 2r, 3r.

Ak pri vyúčtovaní komorníka vznikol deficit, správcovia pokladnice (prípadne aj iní zodpovední funkcionári) jeho vyrovnanie prevzali na seba. Neznamená to, že toto dorovnanie vykonali z vlastných súkromných zdrojov. Toto vykrytie deficitu sa vykonalo z mestskej pokladnice spravovanej oddelene od komornej pokladnice.¹⁴

Rozpočet mestskej komory – príjmy a výdavky

Vychádzajúc zo spomínaných zistení o existencii hlavnej mestskej pokladnice možno tvrdiť, že na podklade komorných kníh sa dá zostaviť len celkový rozpočet mestskej komory, nie celého mesta. Výdavky komory sa azda môžu bližšie k absolútnym, celkovým výdavkom mesta, ale o príjmoch komory to tvrdiť nemožno. Podľa komorných kníh možno príjmy a výdavky rozdeliť do nasledujúcich základných kategórií:

Príjmy:

- Daňové poplatky odovzdávané výbercami daní (pravidelné aj mimoriadne)
- *Kaufrecht* – poplatok za právo obchodovať
- *Burgerrecht* – poplatok za meštianske právo
- Príjmy z predaja soli
- Výčap a predaj vína a piva
- Výber mýta, mostný poplatok a prevozné
- Zisky z tridsiatku prenajatého mestu panovníkom (nie vždy)
- Príjmy z mincovne (zriedka)
- Pôžičky od iných mešťanov
- Zisky z prenájmu budov a miest na predávanie na námestiach
- Zisky z trhu (od roku 1514)
- Poplatky od okolitých obcí (Vajnory, Šamorín, Svätý Jur)
- Poplatky od rôznych cechov – krajčírov a nožiarov (zriedka)
- Platby Židov (nie vždy)
- Zisky z kúpeľov (od roku 1515)
- Zisky z nevestinca (zriedka)
- Predaj rýb, koní, člnov, lodí a podobne

Výdavky:

- Rozličné úradné výdavky (*Allerlay Amzigist Ausgeben*). Najrozmanitejší druh výdavkov. Sem patrilo všetko, čo sa nedalo zaradiť do niektorej z nasledujúcich kategórií.
- Pohostenia návštevníkov mesta a dary (*Stadtehrung*)
- Cestovné výdavky mestských vyslancov (*Stadtzehrung*)
- Staré dlhy a služby (*Dienst und Alde geltschuld*)
- Platy mestským zamestnancom (*Wochensold*)
- Platy za prácu robotníkom (aj deťom) a remeselníkom vykonanú pre mesto
- Výdavky na panovníka (kuchyňa, potraviny, dobytok, kone)
- Plat mestským poslom (*Statpoten*) a vyzvedačom (*Kundschafter*)

14 ORTVAY, ref. 1, s. 140 – 143.

- Výdavky vojenského a obranného charakteru: plat žoldnierom (*Soldnern*), puškárskym majstrom (*Puxenmeistern*), strážcom na bránach a vežiach (*Wachtern, Tarhutern, Torstern*)
- Rôzne

Kvôli jednoduchej orientácii sú sumárne príjmy a výdavky komory vypočítané podľa fiškálnych rokov spriehľadnené pomocou tabuliek a grafov. Tabuľka predstavujúca príjmy a výdavky jednotlivých fiškálnych rokov spolu s menami komorníkov a následný graf údaje o všeobecných príjmoch a výdavkoch podávajú ešte názornejšie. Všetky sumy uvádzané v tabuľkách a grafe sú v uhorských zlatých, na ktoré boli jednotne prevedené kvôli ľahšej predstavivosti. Zlatý ako základná mena na porovnávanie bola vybraná z dôvodu jeho stability a nemenej hodnoty. V tom prípade je v už prevedených sumách zohľadnená aj prípadná inflácia odzrkadľujúca sa v meniacom sa kurze denára voči zlatému. Výsledné tabuľky a graf by tak mali predstavovať rovnocenné pomery bez nutnosti ďalšieho zohľadňovania inflácie v priebehu rokov.

Príjmy a výdavky podľa fiškálnych rokov

Sumárne príjmov a výdavkov podľa jednotlivých kníh by neposkytovali správny obraz o približnom rozpočte samotného mesta a nebolo by možné urobiť si reálnu predstavu o rozpočte celého fiškálneho roka bratislavskej komory. Nasledujúca tabuľka č. 1 preto zohľadňuje celý fiškálny rok, čím poskytuje oveľa objektívnejší pohľad na hospodárenie komory. Tento systém však prináša aj úskalia. V dôsledku mnohých hiátov v prvých desaťročiach vedenia komorných kníh nebolo možné zostaviť všetky fiškálne roky z celého tohto obdobia. Z rokov, kde niektoré knihy chýbajú, sa v tom prípade nemohol doplniť celý rok, aj keď časť roku ďalšie knihy pokrývajú. Medzi rokmi 1434 – 1528 sa podarilo zrekonštruovať 57 úplných fiškálnych rokov. Nasledujúce grafy sú síce časovo ochudobnené, ale zato s dostatočnou výpovednou hodnotou.

Z tabuľky č. 1 vidno, že záverečné vyúčtovanie sa 26-krát skončilo v pluse a 31-krát v mínuse. Priemerný prebytok po ročnom zúčtovaní činil 54,2 zlatých a priemerná strata 55 zlatých. V priemere bol zostatok a strata takmer rovnaká. Priemerné celkové ročné príjmy tvorili 2 279,5 zlatých oproti priemerným celkovým ročným výdavkom v hodnote 2 282,8 zlatých, čo vzhľadom na veľké sumy tvorí medzi nimi len zanedbateľný rozdiel. Spriemerované všetky ročné rozpočty komory predstavujú deficit len mínus 3,26 zlatých. Z tohto pohľadu by sa mohlo zdať, že hospodárenie komorníka bolo veľmi svedomité, ba priam ukázkové. Napriek tomu nemožno podľahnúť tomuto zdanlivému obrazu. Zo skoršieho tvrdenia, že komora nepredstavovala hlavný hospodársky úrad mesta vyplýva, že financie komory boli vždy podľa aktuálnej potreby dopĺňané hotovosťou potrebnou na vykrytie výdavkov komorníka. Preto aj pri očividnom celkovom kolísaní výdavkov v priebehu rokov sú príjmy a výdavky vo vzájomnom porovnaní každoročne takmer rovnaké.

Taktiež je badateľná značná nesúrodosť a nejednotnosť pri vedení komorných kníh v prvých 30 rokoch, konkrétne medzi rokmi 1434 – 1467. Zdá sa, že spočiatku fiškálny rok nepredstavoval neskoršie rozpätie od Juraja (24. apríla) do Juraja. Komorné knihy nepokrývali tento fiškálny rok celý, niekedy bol rozdelený medzi dve, ba až tri knihy. Až

od fiškálneho roku 1467/1468 možno sledovať ustálenú tendenciu pokrývania celého fiškálneho roka jednou komornou knihou a jeho koniec, respektíve začiatok, sa už napevno stanovil na sviatok sv. Juraja, teda na 24. apríla.

Tabuľku okrem príjmov, výdavkov a rozdielu medzi nimi dopĺňa menoslov mestských komorníkov, ktorí mali v skúmanom období na starosti mestskú komoru. Je pozoruhodné, že v niektorých rokoch zastávali úrad komorníka aj dve osoby. Pravdepodobne k tomu mohlo dôjsť v čase rastu povinností alebo aj kvôli lepšej kontrole úradu komory. Vidno tiež, že žiadny komorník neostal vo svojej funkcii dlhšie ako dva po sebe nasledujúce fiškálne roky.

Tab. č. 1:

Príjmy a výdavky podľa fiškálnych rokov v zlatých

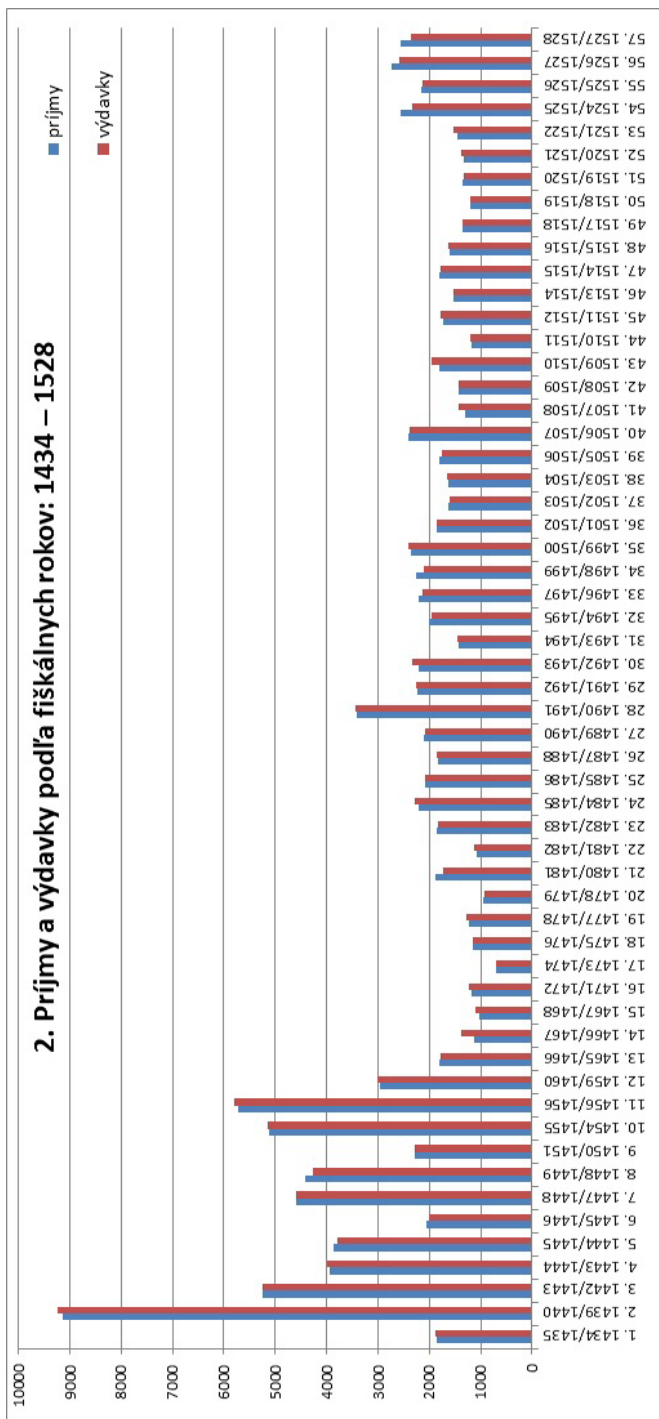
Č.	Obdobie	Komorné knihy	Príjmy (zl.)	Výdavky (zl.)	Rozdiel	Komorník
1.	1434/35	K1	1854,3	1887,8	-33,5	Mikuláš Grantner
2.	1439/40	K2	9131,3	9240,6	-109,3	Mikuláš Ubelfael, Ulrich Wimperger
3.	1442/43	K4+K5	5243,9	5255	-11,1	Juraj Weinwachter
4.	1443/44	K6+K7	3950,8	3993,2	-42,4	Wolfgang Boduscher, Filip Kuegersauf
5.	1444/45	K8+K9	3858,8	3782,2	+76,6	Filip Kuegersauf, Juraj Meindel
6.	1445/46	K10+K11	2045,5	2019,4	+26,1	Juraj Meindel
7.	1447/48	K12+K13	4590,8	4588,3	+2,5	Erhart Schilher
8.	1448/49	K14	4414,7	4274	+140,7	Erhart Schilher
9.	1450/51	K15+K16	2288,9	2272,4	+16,5	Juraj Meindel, Juraj Weinwachter
10.	1454/55	K21+K22a+K22b	5108,1	5149,3	-41,2	Andrej Weniger
11.	1456	K23+K24	5723,7	5791,3	-67,6	Juraj Meindel, Andrej Weniger
12.	1459/60	K28	2959,5	3003,4	-43,9	Thoman Ruspekch, Juraj Weinwachter
13.	1465/66	K32	1794,2	1786,4	+7,8	Hans Ambser
14.	1466/67	K33+K34	1117,3	1378,8	-261,5	Mert Harrer
15.	1467/68	K35	1018,2	1103	-84,8	Hans Gresel, Mert Harrer
16.	1471/72	K37	1172,3	1229,8	-57,5	Hans Reich
17.	1473/1474	K38	713,9	704,9	+9	Michal Zäch

18.	1475/1476	K39	1143,6	1145,3	-1,7	Hans Reich
19.	1477/1478	K40	1228,2	1290,3	-62,1	Michal Zäch, Juraj Wagner
20.	1478/1479	K41	944,6	926,8	+17,8	Michal Zäch, Juraj Wagner
21.	1480/1481	K42	1889	1719,8	+169,2	Peter Wagner
22.	1481/1482	K43	1066,6	1128,4	-61,8	Mikuláš von Frauenmarkt
23.	1482/1483	K44	1867,8	1835,8	+32	Mikuláš von Frauenmarkt
24.	1484/1485	K45	2206,9	2287,9	-81	Mert Rosentaler
25.	1485/1486	K46	2074,4	2086,5	-12,1	Michal Pistinger, Michal Smid
26.	1487/1488	K47	1827,8	1844,4	-16,6	Mathias Payr, Štefan Rieder
27.	1489/1490	K48	2104,7	2088,5	+16,2	Pavol Perkusich
28.	1490/1491	K49	3421,8	3431	-9,2	Pavol Ochs, Wolf Windberger
29.	1491/1492	K50	2245,3	2249,1	-3,8	Thoman Wildfeuer
30.	1492/1493	K51	2219,8	2323,3	-103,5	Thoman Wildfeuer
31.	1493/1494	K52	1435,2	1445,9	-10,7	Thoman Wildfeuer (?)
32.	1494/1495	K53	1995,5	1963,9	+31,6	Thoman Uibersberger
33.	1496/1497	K54	2195,8	2122,7	+73,1	Thoman Zeller
34.	1498/1499	K55	2256,6	2116	+140,6	Hans Swertfeger
35.	1499/1500	K56	2348,6	2399,8	-51,2	Hans Swertfeger
36.	1501/1502	K57	1860,7	1863,4	-2,7	Pankrác Rutnstock
37.	1502/1503	K58	1622,4	1607,7	+14,7	Pankrác Rutnstock
38.	1503/1504	K59	1633,1	1659,6	-26,5	Juraj Ecker Rymer
39.	1505/1506	K60	1798,2	1766,5	+31,7	Mert Mettenpeck
40.	1506/1507	K61	2417,5	2389,2	+27,8	Jakub Korbler
41.	1507/1508	K62	1313,9	1420	-106,1	Jakub Korbler
42.	1508/1509	K63	1437,6	1438,1	-0,5	Juraj Stockinger
43.	1509/1510	K64	1796,5	1948,6	-151,5	Juraj Stockinger
44.	1510/11	K65	1184,4	1200,8	-16,4	Wolfgang Schüss
45.	1511/12	K66	1726,6	1782,5	-55,9	Juraj Stockinger

46.	1513/14	K67	1542,6	1541,3	+1,3	Hans Kayser
47.	1514/15	K68	1798,4	1785	+13,4	Waltin Preyss
48.	1515/16	K69	1612,8	1621,7	-8,9	Wolfgang Ruthen- stock
49.	1517/18	K70	1366,5	1361,6	+4,9	Sebastian Eysenreich
50.	1518/19	K71	1211,8	1202,7	+9,1	Wolfgang Ruthen- stock
51.	1519/20	K72	1358	1333	+25	Wolfgang Ruthen- stock
52.	1520/21	K73	1334,5	1373,3	-38,8	Michal Klee
53.	1521/22	K74	1461,2	1537,4	-76,2	Michal Klee
54.	1524/25	K75	2559	2335,4	+223,6	Krištof Kirchmaier
55.	1525/26	K76	2150,3	2135	+15,3	Krištof Kirchmaier
56.	1526/27	K77	2734,2	2585,4	+148,8	Augustin Mayer
57.	1527/28	K78	2553,8	2364,9	+188,9	Augustin Mayer

Tabuľka č. 2 obsahuje položky, ktoré medzi príjmami možno považovať za najdôležitejšie jednak z hľadiska početnosti ich výskytu v jednotlivých fiškálnych rokoch a tiež z hľadiska veľkosti v zlatých v pomere k celkovým príjmom za každý rok. Ide o dane, príjmy z tridsiatkov, príjmy z mýta a prevozu, ďalej peniaze prijaté od správcov pokladnice alebo iných mestských funkcionárov, poplatky prijaté od Židov a nakoniec príjmy z práva obchodovať a poplatkov za získanie meštianskeho práva.

Po predbežnej analýze z tabuľky vyplynulo dôležité zistenie potvrdzujúce, že do komory neplynuli všetky príjmy mesta. Po sčítaní percentuálnych podielov príjmov z daní, tridsiatkov a mýta v konkrétnom fiškálnom roku vyjde takmer vždy približne rovnaké číslo pohybujúce sa v rozmedzí 70 – 90 %. Aj keď v rámci každého tohto typu príjmu jeho absolútna výška a percentuálny podiel na celkových príjmoch a vzájomný pomer týchto príjmov kolíše, napriek tomu sa tieto tri druhy príjmov dopĺňajú. Napríklad v roku 1454/1455 tvoril príjem z daní 9 % z celkových príjmov, príjem z tridsiatkov 76 % a príjem z mýta 1 %, čo dohromady činí 86 % z celkových príjmov. Naproti tomu v roku 1503/1504 sa dane podieľali 78 % na celkových príjmoch a mýto len 8 %, čo však dokopy tvorí tiež 86 %. Príjmy z tridsiatkov v tom čase neboli. Podobných príkladov by sa dalo uviesť viac. Všeobecne v rokoch, keď komora prijala peniaze z tridsiatkov, boli sumy vybrané z daní nižšie ako v rokoch, keď príjmy z tridsiatkov neplynuli do komory. Čiže, ak bolo málo príjmov z tridsiatkov, bol zase veľký príjem z daní, a opačne. Výška mýta sa pohybovala zväčša na rovnakej úrovni, ale tiež možno badať, že v rokoch nižších súm vybraných z daní boli príjmy z mýta o niečo vyššie.

Analýza príjmov

Tab. č. 2:

Výška vybraných príjmov v zlatých a ich podiel na celkových príjmoch v percentách

Rok	Dane		Tridsiatok		Mýto, most a prevoz		M. pokladnica, iní funkcionári		Poplatok Židov		Burgerrecht a kaufrecht	
	zl.	%	zl.	%	zl.	%	zl.	%	zl.	%	zl.	%
1434/35	246,8	37					263,4	39			14,6	2
1439/40	973,1	11	252,7	3	403,4	4					15,5	0
1442/43	974,4	19	819,6	16	635,8	12			85	2	13,7	0
1443/44	584,6	15	1419	36	778,2	20					2,5	0
1444/45	876,6	23	1922	50	746,4	19					8,9	0
1445/46	741,6	38	796,5	41	264,3	13					4	0
1447/48	785	18	2740	64	108,7	2			68	2	23,6	1
1448/49	863,1	20	3092	70	75,6	2			72,5	2	16,7	0
1450/51	199,7	9	1294	60	205,4	9					1,9	0
1454/55	461	9	3892	76	56,3	1			110,8	2	45,6	1
1456	318,4	6	4184	73	75	1	930	16			8,4	0
1459/60	1362	46	429,9	15	8,6	0	958,3	34			12,7	0
1465/66	1005	56	34,5	2	5,4	0	371,5	21	48,6	3		
1466/67	278,4	25					550,7	50				
1467/68	571,6	56	10,3	1					50	5		
1471/72	976,6	81							35	3	2,3	0
1473/74	282	41					262,3	38			3,2	0
1475/76	704,4	63					308,7	27	24	2	2	0
1477/78	686	60			292,8	26	37,8	3			9	1
1478/79	471,9	50			351,7	37			50	5	3,3	0
1480/81	1339	70			93,1	5	341,7	18	51	3	11,9	1
1481/82	306,7	29			337,9	32			7,2	1	6	0
1482/83					498,2	27	837,4	45			2,3	0
1484/85			165	8	455,1	21	647,9	29	56	3	3,1	0
1485/86	629	30	123	6	803	39					3,8	0
1487/88	421,1	23	28	1	467,4	26	787,2	43	65,3	4	3,4	0
1489/90	1810	86			191,3	9			42	2	1,3	0
1490/91	2684	78			25,2	1			267,7	8	4,5	0

1491/92	1185	59	28	1	101,6	6			46	2	4,3	0
1492/93	973,3	44	940	42	137,6	6					1,3	0
1493/94	828,2	58			249	17			62,6	4	7,4	0
1494/95	1571	78			256,9	13			50	3	1,8	0
1496/97	950,6	44	391,5	18	248,8	11			50	2	6,8	0
1498/99	1069	49	324,7	15	223,4	10			50	2	2	0
1499/00	931,3	40	225,8	10	157,2	7			50	2		
1501/02	1526	82	60	3	136,4	8			76,4	4		
1502/03	1288	79			172,7	11			80,1	5		
1503/04	1269	78			124	8			70,3	4	8,1	0
1505/06	1433	80			116,7	6			64,4	4		
1506/07	1786	74			123,9	5			134,2	6	4	0
1507/08	895,7	68			76,8	6			47,9	4	0,8	0
1508/09	1033	72			112,4	8			62,7	4		
1509/10	1274	71			122,1	7			50	3		
1510/11	732,4	62			100,9	9			64,8	5	2,7	0
1511/12	1187	69			144	8			71,4	4		
1513/14	1134	73			97,4	6			75,1	5	3,5	0
1514/15	1170	65			129,5	7			50	3	1,1	0
1515/16	1154	72			145,6	9			70,3	4	6,6	0
1517/18	907,1	67			102,3	8			57,2	4	7,6	1
1518/19	869,4	72			135,7	11			58,8	5		
1519/20	989	73			107	8						
1520/21	882	66			228	17			50	4		
1521/22	1053	72			208,7	14			58,5	4		
1524/25	1169	46			350	14			63	2		
1525/26	1219	57			273,1	13			66,1	3		
1526/27	1715	63			391	14					12	0
1527/28	1700	67			251,1	10					4	0
Priemery	989,9	52,7	1053	27,8	233,4	11,4	524,7	30,3	65,3	3,5	7,3	0,2
	%	zł.	%	zł.	%	zł.	%	zł.	%	zł.	%	
	Dane	Tridsiatok	Mýto, most a prevoz	Mestská pokladnica, iní funkcionári	Poplatok Židov	Burgerrecht a kaufrecht						

I keď sa táto previazanosť neukazuje pri všetkých rokoch, pri väčšine platí. Možno tak konštatovať, že aj toto potvrdzuje predpoklad o tom, že v jednotlivých fiškálnych rokoch do komory neplynuli všetky vybrané príjmy mesta. Vzájomný pomer príjmov z týchto troch oblastí sa komorníci snažili meniť a dopĺňať z mestskej pokladnice tak, aby ich konečný súčet bol približne rovnaký. Tabuľka č. 3 sprehľadňuje typy príjmov zoradené od najziskovejších po najmenej výnosné.

Tab. č.: 3

Typ príjmov	Podiel v % na celkových príjmoch	Priemerná výška v zl.
dane	52,7	989,9
mestská pokladnica, iní mešťania či funkcionári	30,3	524,7
tridsiatok	27,8	1053,3
most a prevoz	11,4	233,4
Židia	3,5	65,3
burgerrecht a kaufrecht	0,2	7,2

Dane

V dlhodobom priemere viac ako polovicu príjmov mestskej komory tvorili dane, čím boli pre ňu tiež najväčším zdrojom ziskov. V prvých desaťročiach ich výška kolísala, čo treba dať do súvisu s príjmami z tridsiatkov. Kým komora dostávala zisky z tridsiatkov, príjmy z daní sa im prispôbovali. To trvalo zhruba do roku 1500. Začiatkom 16. storočia príjmy z daní tvorili približne 60 – 80 % všetkých príjmov, čím ich v tomto období možno považovať za najväčší finančný zdroj komory. Približne do konca 80. rokov 15. storočia ich výška značne kolísala. Počínajúc rokom 1490 sa výška daní prijatých komorou ustálila a pohybovala sa medzi 1000 – 1200 zlatými ročne. Až na menšie odchýlky v niektorých rokoch bola táto výška dosť stabilná. Najviac sa z daní do komory odvieďlo v roku 1490/1491 – išlo o sumu 2684 zlatých a v tom roku predstavovala 78 % celkových príjmov. Naopak, najnižšia suma je zaznamenaná v roku 1450/1451, a to necelých 200 zlatých, čo bolo len 9 % celkových príjmov.

Dane plynuli do komory takmer každý rok, len vo fiškálnych rokoch 1482/1483 a 1484/1485 sa dane medzi príjmami neuvádzajú. Je však veľmi nepravdepodobné, že by sa v týchto dvoch rokoch dane vôbec nevybrali, čo tiež môže potvrdzovať hypotézu o tom, že do mestskej komory plynula len časť z príjmov mesta (nevynímajúc dane). Škoda, že práve v rokoch 1452/1453, z ktorých sa zachovala daňová kniha s vybranými daňami za celé mesto, sa komorné knihy nezachovali. Mohlo by sa tak porovnaním zistiť, či naozaj všetky vybrané dane išli do komory, alebo nie.

V prvých desaťročiach vedenia komorných kníh vyberali dane spravidla 4, niekedy 6 výbercovia daní (*gaber*).¹⁵ V neskorších rokoch sa ich počet zvyšoval, no napriek

15 AMB, K5, s. 21-33.

tomu kolísal. Roku 1480 nájdeme v komorných knihách príjmy až od 24 *gaberov*, v roku 1500 ich bolo 18 a v roku 1526 už len 12.¹⁶ Zdá sa, že po raste počtov *gaberov* do 80. rokov 15. storočia sa ich počet od konca 15. storočia postupne znižoval. V niektorých prípadoch sa výbercovia daní označujú ako *Steuerherren*.¹⁷ Pravdepodobne išlo o skupinu rovnakých ľudí s rovnakou náplňou vyberania daní ako u *gaberov*.

Je však možné, že *gaberi* vyberali dávky, teda nie dane v pravom zmysle slova, a *Steuerherren* dane, ale pre toto tvrdenie sme nenašli žiaden dôkaz. Každý *gaber* si viedol svoju vlastnú knihu vybraných daní a dávok, *gabbuch*. Žiaľ, ani jedna sa nezachovala.¹⁸

Okrem najčastejšieho typu daní, uvádzaného pod názvom *gab* (dávka, poplatok, v dnešnom význame dar), sú známe aj iné druhy daní. Roku 1482/1483 sa objavuje daň z vína (*Hoffzynns von wein*), respektíve daň z pivnice (*Zins vom keller*), ktorú platili niektorí obyvatelia Rače. Každý z platcov pri platbe z vína zaplatil rovnako 120 denárov.¹⁹ Tí, čo platili daň z pivnice, odvádzali rôzne poplatky.²⁰ V tomto prípade však ide skôr o poplatky za prenájmy výčapného práva. V jednom prípade (na Vianoce roku 1467) sa objavuje tiež daňový predpis, označený ako *anslag*. Nachádzal sa v ňom zoznam daňovníkov spolu s výškou dane, ktorú mali zaplatiť.²¹

Tridsiatok

Tridsiatok (*tricesima*) predstavoval pohraničné clo vo výške jednej tridsiatiny (od roku 1405 3,33 %) z hodnoty tovaru dovážaného do Uhorska alebo vyvázaného z neho. Bol povinný rovnako pre domácich aj zahraničných obchodníkov. Tridsiatok patril pôvodne výlučne do kráľovského monopolu. O jeho vyberanie sa starali kráľovi podriadení vyberači, tridsiatkári či tricezimátori (*tricesimator*, *Dreißigsteinnehmer*), ktorí stáli na čele tridsiatkových staníc.

Vláda Žigmunda Luxemburského bola poznačená sústavným nedostatkom financií, preto sa snažil potrebné peniaze získať napríklad aj tým, že tridsiatkové stanice v Bratislave a Šoproni dal v roku 1402 za 16 000 zlatých do zálohu rakúskemu vojvodovi Albrechtovi. Napokon, v roku 1440 dala kráľovná Alžbeta bratislavskú tridsiatkovú stanicu za vysokú pôžičku 7 333 zlatých do zálohu samotnej Bratislave. Ďalej v roku 1454 dostali Bratislavčania tamjšiu stanicu do prenájmu na 12 rokov za každoročne panovníkovi vyplácanú sumu 4 000 zlatých. To znamenalo, že všetky príjmy z vyzbieraných tridsiatkov namiesto do kráľovskej pokladnice plynuli do pokladnice mesta. Zároveň miesta hlavných tridsiatkárov už neobsadzovali kráľovi ľudia, ale zväčša členovia bratislavskej mestskej rady a významní členovia patriciátu. Takisto ako ostatní mestskí funkcionári aj títo boli do funkcie volení každoročne.²²

16 AMB, K42, s. 33-85; K56, s. 11-36; K77, s. 9-29.

17 AMB, K37, s. 32; K42, s. 93.

18 AMB, K3, s. 11.

19 AMB, K43, s. 13.

20 AMB, K38, s. 5.

21 AMB, K35, s. 37.

22 ORTVAY, Tivadar. *Geschichte der Stadt Preßburg* 2/3. Preßburg, 1900, s. 68-69.

V komorných (účtovných) knihách mesta Bratislavy sú menovite uvádzaní mestskí hlavní tridsiatkári z obdobia medzi rokmi 1440 – 1461 a potom až z rokov 1485 – 1486. No fakticky mala Bratislava tridsiatkovú stanicu v prenájme až do roku 1518. Okrem stanice v Bratislave dostávala mestská rada občas do prenájmu tridsiatky aj z iných staníc z bližšieho či vzdialenejšieho okolia. Boli to napríklad stanice v Rusovciach (spolu s filiálkami v Jarovciach a Zurndorfe v prenájme v rokoch 1450 – 1458), Budíne (1450 – 1458), Neusiedli am See (1451), Šoproni, Újvári, Skalici, Senci a Stupave (1453 – 1460).²³

O ziskoch z tridsiatkov si bratislavská kancelária starostlivo viedla písomné záznamy. Z 15. storočia existujú tri knihy (z rokov 1457, 1458 a 1496) o sumách vyzbieraných z tridsiatkov, ktoré platili domáci aj zahraniční obchodníci prechádzajúci mestom. Z nich možno zistiť bohaté informácie o menách kupcov, o tom, z ktorých miest najčastejšie prichádzali, aký tovar najviac prevažoval a tiež hodnotu jednotlivých tovarov.

Vyzbierané peniaze odovzdával hlavný bratislavský tridsiatkár buď hlavnému mestskému komorníkovi, alebo členom mestskej rady, ktorí mali na starosti mestskú pokladnicu. Budovu, kde sídlil hlavný tridsiatkový úrad, si mesto muselo prenajímať a samo financovalo aj jej celý chod a správu. Išlo napríklad o plat a ošatenie zamestnancov stanice, ako bol tridsiatkový pisár (nazývaný *Gegenchreiber*), šafárka či iný služobný personál (sluhovia, poslovia). Takisto sa mesto staralo o zásobovanie stanice potravinami, kuchynskými potrebami a iným nutným materiálom ako drevo na kúrenie, pomôcky na písanie do kancelárie, materiál a zásoby pre kone, prípadne potreby na zabezpečenie poštových služieb. Podobne fungovali aj stanice v ostatných mestách, ktoré mala Bratislava v prenájme.²⁴

Z 57 zrekonštruovaných rokov sa príjmy z tridsiatkov do komory dostali 22-krát. Príjmy z nich plynuli komorníkovi najmä v rokoch 1440 – 1468, teda v rokoch, keď mala Bratislava tridsiatkové stanice v prenájme. Ďalšie obdobie prenájmov tridsiatkových staníc, a teda aj ziskov z nich mala komora v rokoch 1484 – 1502. V týchto rokoch však zisky z nich nešli do komory každoročne. Ich výška značne kolísala, od 10 zlatých ročne až po sumy presahujúce 4 000 zlatých za rok. Toto kolísanie možno vysvetliť práve tým, že do mestskej komory neplynuli príjmy zo všetkých vyzbieraných tridsiatkov za daný rok.

Medzi rokmi 1447 – 1449 vyzbieral hlavný tridsiatkár v Bratislave dovedna až 5 508 zlatých.²⁵ V komorných knihách sa za dané obdobie spolu uvádza príjem z tridsiatkov vo výške 5 831,5 zlatých.²⁶ Z toho vidno, že v tomto prípade boli celkové príjmy z tridsiatkov a príjmy z tridsiatkov v mestskej komore takmer totožné. V druhom prípade, v roku 1451, prijala mestská komora z tridsiatkov v Bratislave len 563,4 zlatých, pričom celkové príjmy z tridsiatkov v tom roku činili až 3969 zlatých.²⁷ Z toho možno usúdiť, že aspoň pokiaľ ide o príjmy z tridsiatkov, neplynuli všetky do komory, ale ani do mestskej pokladnice.

23 ORTVAY, ref. 22, s. 70-80.

24 ORTVAY, ref. 22, s. 89-99.

25 ORTVAY, ref. 22, s. 85.

26 AMB, K12-K14. Je celkom možné, že sme pri prepočte mohli urobiť chybu, no maximálne v odchýlke 100 – 200 zlatých.

27 AMB, K16-K18; ORTVAY, ref. 22, s. 85.

Tridsiatky sa na celkových príjmoch podieľali priemerne necelými 28 % a priemer-nou sumou 1053 zlatých. Komora dostala najviac z tridsiatkov v roku 1456, a to sumu 4184 zlatých. Najmenej, len 10 zlatých, o niekoľko rokov neskôr, v roku 1467/1468.

Mýto, most a prevoz

Do tejto kategórie patria príjmy, ktoré získavala komora z mýta, z mostného poplatku a z prevozu. Pod mýtom možno rozumieť „suchý“ poplatok za prevážaný tovar. Poplatok za most (alebo mostné) predstavoval poplatok za prechod cez most, ktorý stál na Dunaji, čo však nebolo vždy. Napokon poplatok za prevoz, alebo prevozný, sa platil pri prekro-čení Dunaja a použití prevozu. Nie v každom skúmanom roku sú zachované príjmy zo všetkých troch kategórií. Most sa spomína medzi príjmami 7-krát, mýto 8-krát a prevoz medzi príjmami nájdeme zapísaný 46-krát. Celkovo sa za obdobie 57 zrekonštruovaných rokov objavujú tieto príjmy 51-krát. Len v rokoch 1434/1435 a potom v desaťročí 1466 – 1476 nie sú doložené žiadne príjmy z týchto troch typov.

Príjmy z mostného poplatku sa objavujú v rokoch 1439 – 1442 a neskôr až z rokov 1481 – 1490.²⁸ Nepriamo sa dá z toho vydedukovať, že práve v týchto obdobiach musel na Dunaji stáť most, za ktorého použitie sa vyberal poplatok.

Príjmy z týchto troch kategórií sa na celkových príjmoch komory podieľali priemer- ne len 11 %. Najviac mestský komorník prijal z mostného a prevozu v roku 1485/1486, a to 803 zlatých s podielom 39 % na tohoročných celkových príjmoch, najmenej prišlo do komory v roku 1465/1466, len 5,4 zlatých.

Príjmy z mestskej pokladnice alebo od iných funkcionárov

V skúmaných rokoch sa záznamy o príjmoch z mestskej pokladnice alebo od iných funkcionárov vyskytujú len 12-krát. Prvý záznam je z roku 1434/1435, potom sa zápisy vyskytujú nesúvisle medzi rokmi 1456 – 1488. Od toho obdobia až do roku 1527/1528 sa tieto príjmy v záznamoch nevyskytujú.

Okrem príjmov od správcov mestskej pokladnice sa medzi týmito poplatkami vysky- tujú aj sumy prijaté od iných mestských funkcionárov, medzi ktorými bol richtár, mešťá- nosta alebo členovia mestskej rady, tí však boli uvádzaní kolektívne ako mestská rada.²⁹

Príjmy z pokladnice tvorili z celkových príjmov 30 %, čo po daniach predstavova- lo druhý najväčší priemerný príjem. Je zaujímavé, že aj keď priemerne išlo o príjem 524,7 zlatých, čo predstavuje len polovicu priemerných príjmov tridsiatkov, vidno, že podielovo boli príjmy z mestskej pokladnice o 3 % vyššie. Príjmy kolísali od necelých 38 zlatých v roku 1477/1478 po najvyšší príjem 958 zlatých v roku 1459/1460.

Poplatok Židov

Poplatok Židov sa v skúmaných rokoch nachádza 40-krát. Výška týchto poplatkov bola v porovnaní s ostatnými príjmami relatívne stabilná a veľmi sa nehýbala. O stabilite svedčí aj to, že v deviatich prípadoch bol tento poplatok vo výške 50 zlatých. Priemerne komora prijala od Židov 65 zlatých, čo predstavovalo v priemere len 3,5 percenta na cel-

28 AMB, K2-K4, K43-K48.

29 AMB, K32, s. 5, 15; K31, s. 29.

kových príjmoch. Najmenej, 7,2 zlatých, odovzdali Židia do komory v roku 1481/1482, najviac zase o desať rokov neskôr, a to 267,7 zlatých.

Je možné, že ani splátky Židov, ktoré sa inak vyberali pravidelne, nešli všetky do komory. To potvrdzuje aj ich nerovnaká výška. Len v niektorých prípadoch (pri sume 50 zlatých) je možný predpoklad ich celkového odvedenia do komory.

Zaujímavý je fakt, že po roku 1526 (prinajmenšom do roku 1530) sa tento poplatok Židov už v komore nevyskytuje. Môže to súvisieť práve s moháčskou porážkou a odchodom Židov krátko po nej z Bratislavy.

Pôžičky

Ďalšou kategóriou príjmov, ktorá však bola už menej častá, predstavovali rôzne pôžičky od mešťanov alebo aj členov mestskej rady, či funkcionárov. Pri pôžičkách od členov mestskej rady alebo iných funkcionárov je však niekedy problematické určiť, či išlo o pôžičku (či už ako funkcionára, alebo súkromnej osoby), alebo o nenávratný príspevok do komory. Tieto pôžičky sa označovali termínom *anlehen* alebo *darlehen*. Oba termíny majú takmer rovnaký význam s tým, že pri *anlehen* ide skôr o nútenú pôžičku.

Zaujímavý údaj o pôžičkách pochádza z roku 1440. Vtedy komorník vybral 1134,5 zlatých ako nútenú pôžičku od 196 mešťanov, z toho bolo 9 žien. Mešťania sú menovite uvádzaní v dvoch skupinách podľa toho, či sú z vnútorného mesta, alebo vonkajšieho. Z nich sa 36 ešte zvlášť skladalo na najatie 114 žoldnierov.³⁰

Iné príklady pôžičiek od ďalších osôb sú napríklad z roku 1464 alebo 1466/1467.³¹ Pri pôžičke z roku 1464 sa ukazuje nepriamy dôkaz o úradnej nadriadenosti mešťanostu nad komorníkom. Mešťanosta vtedy prikázal komorníkovi, aby sumu 1000 zlatých požičanú od majstra Ambróza z Ostrihomu zapísal do príjmov komory a do výdavkov komornej knihy nasledujúceho roka. To znamená, že sa automaticky rátalo so splatením danej pôžičky.³² Takisto pri preberaní pôžičiek v roku 1484/1485 komorníkom bol prítomný richtár, mešťanosta a aj mestský pisár.³³ Pôžičky od mešťanostu sú doložené napríklad v roku 1481/1482.³⁴

Burgerrecht a kaufrecht

Ak sa v niektorých záznamoch pri prijatiach za mešťanov uvádza poplatok od mešťanostu, neznamená to, že by mešťanosta nadobúdal meštianske právo. V týchto prípadoch len komorníkovi vydával peniaze z mestskej pokladnice, ktoré pochádzali práve z príjmov z *burgerrechtu*.³⁵

Príjmy z burgerrechtu sa za 57 skúmaných rokov objavujú 27-krát, príjmy z kaufrechtu 8-krát a o oboch typoch zároveň máme údaje 7-krát. Tieto príjmy dosahovali najnižšie zisky zo všetkých relatívne pravidelných príjmov, v priemere len 7,2 zlatých, čo bolo sotva 0,2 %. Priemerný poplatok za prijatie za mešťana činil približne 1 zlatý. Do

30 AMB, K2, s. 37-44.

31 AMB, K33, s. 45.

32 AMB, K31, s. 43.

33 AMB, K45, s. 35.

34 AMB, K43, s. 55.

35 AMB, K4, s. 25.

roku 1528 vrátane zaplatilo tento poplatok 122 mešťanov, z toho do roku 1477 to bolo 26 mešťanov, medzi rokmi 1477 – 1500 až 57 mešťanov a medzi rokmi 1501 – 1528 Bratislava prijala 39 mešťanov. Je pritom pozoruhodné, že v roku 1526/1527 zaplatilo poplatok až 10 nových mešťanov, no 10 rokov predtým sa novým mešťanom v Bratislave nestal nikto.³⁶ Zo spomínaných desiatich nových mešťanov dvaja boli z Budína, pri ostatných sa pôvod neudával. Rok nato pribudli už len 3 mešťania. Počet novoprijatých mešťanov začína opäť stúpať okolo roku 1530. Možno to dať časovo do súvisu s moháčskou katastrofou, keď sa obyvatelia Uhorska začali pomaly presúvať pred hroziacim osmanským nebezpečenstvom smerom na sever.

Prenájmy

Ďalšou skupinou príjmov boli zisky napríklad z predaja a výčapu piva, z predaja a výčapu vína alebo z predaja soli. Príjmy z predaja a výčapu vína sa uvádzajú v 28 fiškálnych rokoch, z predaja a výčapu piva 35-krát a predaja soli 22-krát. Príjmy z vína boli značne rozkolísané: v roku 1439/1440 komorník prijal až 4000 zlatých z vína, naproti tomu v roku 1480/1481 len 12,8 zlatých.³⁷ Príjmy z piva sa pohybovali na priemernej výške približne 30 zlatých, príjmy zo soli priemerne dosahovali výšku 100 zlatých.

Občas možno naraziť na príjmy z predajných miest na námestiach, krámkov (*kramen*, *kramlein*), ktoré si prenajímali miestni drobní obchodníci ako mäsiar, nožiar, brusič, brašnár, remenár, kožušník, ba v jednom prípade je dokonca menovite uvádzaná predavačka pálenky Cordula.³⁸ Prenájom týchto predajných miest stál približne len 0,3 – 0,4 zlatých ročne.

Zriedkavo sa tiež vyskytujú príjmy z trhov.³⁹ V jednom prípade sa spomína poplatok za mlyn s kónským pohonom, keď komorník vybral 1,2 zlatých.⁴⁰ Začiatkom 16. storočia sa začínajú objavovať príjmy pravdepodobne zo zdaneného výčapu vína z tzv. Zeleného domu, nazývaného *Grünstübel Haus*, ktorý stál na dnešnom Hlavnom námestí.⁴¹

Kúpele

Z roku 1423 pochádza písomná zmienka o tzv. veľkých či dolných kúpeľoch (*Untern Badstuben*). Stáli v meste na Dlhej ulici v blízkosti Rybárskej brány. Spočiatku nepatrili mestu, ich majiteľom boli Ventúrovci a od roku 1447 boli vo vlastníctve rodiny Scharachovcov.⁴² Od roku 1519 už zrejme boli vo vlastníctve mesta, pretože vtedy začínajú z nich plynúť mestu menšie zisky. Ich suma sa pohybovala od 0,3 do 0,4 zlatých týždenne.⁴³

Horné kúpele sa nachádzali na dnešnej Baštovej ulici. Do polovice 15. storočia patrili rádu klarisiek sídliačemu v kláštore na Klariskej ulici. Rehoľnícky kúpele predali,

36 AMB, K77, s. 45.

37 AMB, K2, s. 13 a nasl.; K42, s. 17-19.

38 AMB, K60, s. 73; ďalej pozri napr. AMB, K54, s. 46; K55, s. 73; K72, s. 53.

39 AMB, K68, s. 75; K69, s. 51..

40 AMB, K45, s. 40.

41 AMB, K78, s. 44.

42 SEGEŠ, Vladimír. *Prešporský pitaval*. Bratislava : Perfekt, 2005, s. 81.

43 AMB, K72, s. 51.

takže ich vlastnil istý Gašpar a jeho syn Martin, od ktorého ich odkúpila bohatá rodina Flinsovcov.⁴⁴ Od roku 1515 sa začínajú objavovať v účtoch príjmy z prenájmu horných kúpeľov, ktoré boli o niečo vyššie ako príjmy z dolných kúpeľov a dosahovali 0,4 – 0,5 zlatých týždenne.⁴⁵

Nevestinec

Zvláštnosťou stredovekého nevestinca v Bratislave bola jeho správa samotným mestom. To znamená, že prostitúcia tu bola regulovaná a pod dohľadom mestskej rady. Zisky z nevestinca tiež plynuli do mestskej pokladnice. Mestský nevestinec stál v 15. storočí na Krásnoveskej ulici, podľa zaniknutej osady Krásna Ves (*Schöndorf, Széplak*). V komorných knihách sa najčastejšie spomína pod názvom ženský dom, ženský dvor či biely hrad (*Frawenhaus, Frauenhof, Weissenburg*). Vnútorňý chod nevestinca zabezpečovala správkyňa, ktorá sa v prameňoch označuje pani gazdiná či pani majstrová (*frau wirtin, frau meisterin*).⁴⁶ Tá odvádzala zisky z nevestinca mestu.

Do komory sa dostávali zisky z nevestinca s prestávkami len do roku 1473/1474, potom je už len jeden záznam príjmov z nevestinca, a to z roku 1493/1494. Neznamená to, že nevestinec už nebol pod správou mesta, pravdepodobne však príjmy z neho už nešli do komory, ale do mestskej pokladnice. Roku 1466/1467 dostávala komora od majstrovej z nevestinca 42 denárov týždenne (0,14 zlatých) dohromady za 16 týždňov a v roku 1473/1474 prijímala 50 denárov za týždeň (0,16 zlatých) za obdobie 6 týždňov.⁴⁷ V roku 1473/1474 je známa už len celková suma odvedená z nevestinca za neurčené obdobie – činila 2,9 zlatých.

Poplatky z obcí

V istom období plynuli do komory aj príjmy z niektorých obcí. Napríklad v roku 1465/1466 zaplatil richtár zo Šamorína komorníkovi 6 zlatých ako ročný poplatok.⁴⁸ Roku 1473 zase Šamorinčania zaplatili 18,5 zlatých, „*ktoré majú ročne platiť*“.⁴⁹

Od 16. storočia sa objavujú príjmy z Vajnora a z Kaplnky sv. Kataríny. Tu išlo väčšinou o zdanený výčap vína.⁵⁰

Rôzne

Do poslednej kategórie rôzne sú zaradené druhy najnižších príjmov, prípadne takých, ktoré sú veľmi zriedkavé. Možno sem zaradiť napríklad daň (*hofzins*), ktorú občas zo svojej pokladnice platili strihači súkna. Pohybovala sa okolo 9 zlatých.⁵¹ V jednom prípade takúto daň zo svojej pokladnice platili aj nožiari.⁵²

44 SEGEŠ, ref. 42, s. 82.

45 AMB, K71, s. 49; K70, s. 59.

46 SEGEŠ, ref. 42, s. 83-85.

47 AMB, K33, s. 1; K38, s. 35; K52, s. 43.

48 AMB, K32, s. 3; K33, s. 49.

49 „*die sy sind garlich schuldig zw dienen...*“, AMB, K38, s. 7.

50 AMB, K76, s. 35-37; K78, s. 42.

51 AMB, K43, s. 45; K44, s. 37 a iné.

52 AMB, K52, s. 41.

Analýza výdavkov

Tab. č.: 4

Výška vybraných výdavkov v zlatých a ich podiel na celkových príjmoch v percentách

Rok	Úradné výdavky		Zamestnanci		Práca remeselníkov		Cesty vyslancov		Pohostenia		Poslovia		Služby a staré dlhy	
	zl.	%	zl.	%	zl.	%	zl.	%	zl.	%	zl.	%	zl.	%
1434/35			527,3	28	326,3	17	227,8	12	88,5	5	17,8	1		
1439/40	1472,9	15	2706,6	28	756,3	8	337,5	3	46,7	3	176	2	2457,5	26
1442/43	1327,3	26	1057	21	247	5	78,3	2	133,6	3	56,2	1	1936,3	38
1443/44	334,3	9	1047,7	27	557,9	14	311,9	8	12,8	0	40,3	1	1053,2	27
1444/45	601,6	16	1128,1	30	318,4	8	230,5	6	116,6	3	111,6	3	984,4	26
1445/46	304,3	15	619,4	30	38,9	2	250,5	12	33,4	2	88,3	4	676,7	33
1447/48	1006,6	22	1216,8	27	16,8	0	570,7	13	197,4	4	95,5	2	1348,5	29
1448/49	555,6	13	1307,4	31	52	1	200,7	5	100,9	2	88,5	2	1721,6	40
1450/51	634,8	24	801,7	31			218,9	8	186,7	7	38,4	2	372,6	14
1454/55	1378,8	27	958,8	19	10,9	0	559,9	11	249,9	5	44,1	1	226,4	4
1456	921,4	17	700,3	4			445,2	8	231,5	4	38,3	1	1271,1	23
1459/60	541,2	18	1118,2	37	47,4	2	211,1	7	77,9	3	89,7	3	733,4	24
1465/66	243,7	14	396,8	22	33,2	2	196,5	11	33,5	2	48,9	3	208,5	12
1466/67	149,1	11	186,5	14	4,3	0	109,5	7	26,1	2	23,1	2	440,3	32
1467/68	109,3	11	105,6	10			242,1	24			15	1	449,7	44
1471/72	131,9	3	74	6			62	5	71,4	6	9,7	1	331,6	28
1473/74	199,1	27	73	10	50,4	7	30,9	4	45,8	6	26,8	4	235,6	33
1475/76	169,5	27	148,7	17			73,4	8	43,8	5	6,8	1	33,5	4
1477/78	237,4	18	308,4	24	102,7	8	54,6	4	141	11	3,9	0	334,6	26
1478/79	84	10	272,5	32	58,2	7	46,3	5	32,2	4	2,4	0	227	27
1480/81	163,6	10	900,6	52	272,5	16	23,5	1	11,9	1	7,9	0	135,7	8
1481/82	110,5	10	516,2	46	39,7	4	41,7	4	62,3	6	17	1	32,4	3
1482/83	123,8	7	378,5	20	470	25	20,8	1	70	4	12,2	1	276,5	15
1484/85	107,5	7	759,1	33	111,8	5	33,9	1	19,2	1	3,9	0	586,7	26
1485/86	111,4	5	725,6	35	109,3	5	128	6	102,4	5	11,4	1	479,8	23
1487/88	143,3	8	564,1	30	146,7	8	104,1	5	26,1	1	3,9	0	553,6	30
1489/90	123,7	6	430,6	21	202,3	10	111,3	5	47,3	2	1,4	0	367,3	18
1490/91	138,4	4	1948,7	58	117,9	3	123,9	4	51,6	2	3,5	0	308,5	9

1491/92	108,6	5	1108,4	52	41	2	192	9	85,4	4	24,5	1	290	13
1492/93	77,3	4	345,6	15	243,7	11	213,8	9	21,5	1	20,2	1	991	43
1493/94	43,8	3	377,2	28	267,2	10	93,6	7	37,2	3	19,5	1	326,3	24
1494/95	65,9	3	381,2	19	189,1	10	95	5	29,8	2	11,1	1	319	16
1496/97	146,4	7	334,6	16	665,7	33	81,4	4	8,5	0	4,5	0		
1498/99	160,3	7	359,2	17	630	29	360,5	17	49,7	2	10,9	0	176,6	8
1499/00	120	5	467,1	20	625,4	26	100,1	4	30,1	1	12,6	1	271,3	11
1501/02	144	7	359,1	19	130	7	123,3	6	15,2	1	24,3	1	324	17
1502/03	241,1	11	346,5	15	192,4	8	285,4	13	226,9	10	8,3	0	288,3	13
1503/04	95,5	6	288	18	235,4	14	98,6	6	17,3	1	64	4	750,3	46
1505/06	337,5	20	464,6	27	268,2	15	281,4	16	10,5	1	12	1	229,7	13
1506/07	288,1	12	891,7	37	316,4	13	151,6	6	27,1	1	33,3	2	122,2	5
1507/08	110,9	8	297,3	22	177,3	13	184,6	14	17,9	1	1,2	0	237	18
1508/09	120,4	9	305,4	22	295,1	21	106,6	8	35,7	2	1,9	0	189,9	13
1509/10	168	9	335	17	318,5	16	683,5	35	21	1	10,2	1	242,5	12
1510/11	169,8	14	266,6	22	177,6	15	116,7	10	16	1	4,2	0	372,4	31
1511/12	156,9	9	291	16	703,1	39	172,2	10	12,6	1	2	0	362,6	20
1513/14	181,3	12	250,7	16	313,2	20	80,4	5	51,8	3	2,7	0	258,5	17
1514/15	193,6	11	332,3	19	378,2	21	49,3	3	198	11	1	0	276,6	15
1515/16	181,5	11	371,1	23	234	14	193	12	17,9	1			238	15
1517/18	168,6	13	275,3	20	219,1	16	62	5	17,4	1	2,6	0	344,9	25
1518/19	162,1	14	288,1	24	283,7	24	162,2	14	8,8	1	2,5	0	235,3	20
1519/20	169,6	13	405,8	31	298,3	22	109,7	8	29,8	2	0,9	0	241	18
1520/21	237,9	17	452,9	33	241,8	18	43,2	3	93,3	7	2,3	0	189,4	14
1521/22	185	12	397,3	26	422,8	27	110,8	7	138,8	9	1,3	0	186,4	12
1524/25	255,1	11	486,8	21	366,5	16	295,3	13	51,6	2	0,6	0	181,9	8
1525/26	253,8	12	492,6	23	493,2	23	394,4	19	147,8	7	1,5	0	188,4	9
1526/27	243,4	9	458	18	494,3	19	26,8	1	213,5	8	3,3	0	176,8	7
1527/28	214,7	9	345,6	15	354,5	15	207	9	239,9	10	3,5	0	179,4	7
	293,3	12	574,6	25	262,8	13	177,5	8	73,8	4	24,5	1	472,2	20
	%	zl.	%	zl.	%	zl.	%	zl.	%	zl.	%	zl.	%	
	Úradné výdavky		Zamestnancí		Práca remeselníkov		Cesty vyslancov		Pohostenia		Poslovnia		Služby a staré dlhy	

Medzi ďalšie rôzne príjmy patrili zisky z predaja rozličného tovaru. Išlo napríklad o predaj rýb z mestských priekop alebo predaj dreva.⁵³ Ďalej komorník dostal v roku 1473/1474 za predaj loďky 9 zlatých, v roku 1485/1486 za predaj člna 7 zlatých a v roku 1493/1494 za predaj dvoch člnov 6 zlatých.⁵⁴ Roku 1442 komorník získal z predaja súkna 1042,5 zlatých a v roku 1444 rovnako z predaja súkna 288 zlatých.⁵⁵ Komorník mal občas aj zisky z predaja koní, napríklad v roku 1485/1486 za predaj koňa získal 4 zlaté.⁵⁶ Roku 1450 zase dostal z predaja tarasnice 10 zlatých a z jedného centu pušného prachu 12 zlatých.⁵⁷

Tabuľka č. 4 zahŕňa sedem položiek, ktoré medzi výdavkami možno považovať za najdôležitejšie jednak z hľadiska početnosti ich výskytu v jednotlivých fiškálnych rokoch a tiež z hľadiska veľkosti sumy v zlatých v pomere k celkovým výdavkom za každý rok. Ide o úradné výdavky, výplaty zamestnancom, prácu remeselníkov pre potreby mesta, cesty mestských vyslancov, pohostenia návšteví mesta, výplaty mestským poslom a napokon položku služieb a starých dlhov.

Celkovo možno od konca 15. storočia pozorovať ustálenie výšky niektorých výdavkov (úradné výdavky, plat zamestnancom, remeselnícka práca, plat poslom). To zrejme súviselo s ustálením a zjednotením fungovania mestskej komory. Nemožno ani vylúčiť vplyv vonkajších politických udalostí, keď došlo k miernemu upokojeniu politického ovzdušia v krajine.

Nasledujúca tabuľka podáva jasný prehľad typov výdavkov od najväčších po najmenšie:

Tab. č. 5:

Typ výdavkov	Podiel v % na celkových výdavkoch	Priemerná výška v zl.
zamestnanci	24,5	574,6
služby a staré dlhy	19,9	472,2
práca remeselníkov	13	262,8
úradné výdavky	11,8	293,3
cesty	8,2	177,5
pohostenia	3,5	73,8
poslovia	0,9	24,5

Úradné výdavky

Do tejto skupiny dost' široko pomenovaných výdavkov sú jednoducho zahrnuté také typy výdavkov, ktoré nemožno zaradiť do zvyšných kategórií výdavkov. Súborne

53 AMB, K46, s. 57; K58, s. 75; K53, s. 34.

54 AMB, K38, s. 17; K46, s. 47; K52, s. 45.

55 AMB, K4, s. 23; K7, s. 32.

56 AMB, K46, s. 45.

57 AMB, K15, s. 12.

by sa dali nazvať tiež výdavkami stavebného a materiálneho charakteru, pretože najčastejšie sa v nich nachádzajú údaje o oprave a stavbe opevnenia či o iných stavebných prácach v meste. Ide teda prevažne o nákupy stavebného materiálu, ale popritom aj rôzneho materiálu na zabezpečenie chodu úradov v radnici (kancelárske potreby), o vyplácanie robotníkov a iných pomocníkov na stavbách (nie remeselníkov) či o akúkoľvek stavebnú a pracovnú činnosť, ktorá mestskú radu niečo stála.⁵⁸ Okrem toho tu zriedka možno nájsť aj iné, ozaj veľmi rôznorodé údaje, ktoré nesúvisia so stavebnou činnosťou, ale nedajú sa ani jednoznačne zaradiť do inej kategórie.

Zo 79 skúmaných kníh len v prvej komornej knihe z roku 1434/1435 nejestvuje kategória úradných výdavkov. Súvisí to pravdepodobne s tým, že v tom čase forma zápisov do komorných ešte nebola ustálená. Priemerná výška úradných výdavkov bola 293 zlatých a na celkových výdavkoch sa podieľali priemerne 12 %.

Odras vonkajšej politickej situácie vidno aj z týchto úradných výdavkov. Napríklad v komorných knihách z polovice 15. storočia, keď len výdavky na opevnenie v tomto období tvorili približne 2/3 až 1/2 úradných výdavkov. Celkovo tvoria úradné výdavky z týchto rokov približne 20 % celkových výdavkov komorníka, no v neskorších rokoch tento podiel klesol na asi 10 – 15 %. V polovici 15. storočia dosahovali sumu aj vyše 1 000 zlatých, v neskorších desaťročiach sa ich výška ustálila na 100 – 200 zlatých. Na toto zníženie rozhodne vplývalo postupné upokojenie politických pomerov v krajine, na rozdiel od tých v turbulentnej polovici 15. storočia.

Mestskí zamestnanci

Výplaty miezd mestským zamestnancom tvorili najväčšiu kategóriu výdavkov mestskej komory. Do tejto kategórie patria okrem „civilných“ zamestnancov aj platy mestských strážnikov, puškárskych majstrov a najatých žoldnierov, ktorí na celkovú výšku týchto výdavkov značne vplývali. Okrem nich sem ďalej patrili mestský pisár, komorný pisár, komorný sluha, právny zástupca, trhový richtár, lesníci, lodníci, rečník, správca pivnice, krčmár, kat, trubač na radničnej veži, hodinár, strážcovia mosta a mestský kapitán. Treba upozorniť, že nie všetci z týchto zamestnancov figurovali na „výplatnom zozname“ komorníka po celé 15. a na začiatku 16. storočia. Opäť sa ukazuje, že v 40. a 50. rokoch výška týchto výdavkov značne kolísala a k upokojeniu došlo až koncom 15. storočia.

Priemerná výška týchto výdavkoch sa pohybovala na úrovni 575 zlatých ročne s percentuálnym podielom na celkových výdavkoch 24,5 %. Najviac výdavkov na platy zamestnancov, vyše 2700 zlatých, išlo v roku 1439/1440. Najväčšie zastúpenie v celkových výdavkoch však mali v roku 1490/1491, keď tvorili až 58 % celkových výdavkov komory. V oboch prípadoch mali významný podiel v rámci tejto položky práve najatí žoldnieri. Roku 1439/1440 činili mzdy pre žoldnierov 1300 zlatých. Roku 1490/1491 predstavoval celkový objem platov zamestnancov 1900 zlatých, pričom až 1500 zlatých išlo na žoldnierov.

58 Ako zaujímavosť možno uviesť údaj o mzde robotníkov, ktorí pracovali na údržbe opevnenia. Roku 1502/1503 dostávali nádenníci muži 20 denárov denne a ženy 13 denárov denne. AMB, K58, s. 177.

Tabuľky č. 6 a 7 porovnávajú mzdy niektorých mestských zamestnancov v polovici 15. storočia a okolo roku 1500, pričom sú usporiadané podľa výšky odmeny zamestnanca vzostupne.

Tab. č. 6:
Platy v polovici 15. storočia

Zamestnanec	Plat v denároch/týždeň
mestský fyzikus	25
rečník	40
strážnik	60 – 80
povozník a furman	84 – 250
kat	90
lesník	100
žoldnier (pešiak)	100
žoldnier (vyzvedač)	100
žoldnier (jazdec)	100 – 240
žoldniersky kapitán	100 – 240
puškársky majster	100 – 420
tesársky tovariš	150
murár	150
právny zástupca	150 – 260
trhový richtár	180
mestský trubač	180
murársky majster	180
tesársky majster	210
mestský kapitán	240 – 300
mestský pišár	540

* Údaje čerpané z K14 a K 28.

Náklady na žoldnierov tvorili významnú časť výdavkov v rámci mestských zamestnancov. Žoldnieri však neboli najatí nepretržite. Súvislé obdobie ich najímania mestom môžeme pozorovať medzi rokmi 1439 – 1463. To súvisí s už spomínaným obdobím politickej nestability a častých nepokojov v Uhorsku, ktoré sa Bratislavy aj neraz priamo týkali. V týchto rokoch len vojenské platy žoldnierov, strážcov a puškárskych majstrov predstavovali 20 % všetkých výdavkov mesta (okrem výdavkov na opevnenie). V 60. rokoch sa žoldnieri najímali už len sporadicky a v 70. rokoch ich nájdeme len ojedinele. Od roku 1480 do roku 1491 sa opäť začalo s pravidelným najímaním žoldnierov. Je to obdobie Korvínových výbojov do Rakúska a Čiech. Napokon v rokoch 1492 – 1526, keď bol vnútorný poriadok v krajine relatívne stabilný, nenachádzame v službách mesta žiadnych žoldnierov. Až po bitke pri Moháči si od roku 1527 mesto začalo opäť najímať žoldnierov. Tabuľka č. 9 podáva vývoj platu žoldnierskeho pešiaka počas skúmaného obdobia.

Tab. č. 7:
Platy okolo roku 1500

Zamestnanec	Plat v denároch/týždeň
hodinár	20
lesník	60
trhový richtár	60
komorný pisár	75
komorný sluha	90
rečník	90
mestský kapitán	90
povozník	120
lodník	126
kat	150
trubač/hlásnik	240
mestský pisár	240

* Udaje čerpané z K 57.

Práca remeselníkov

Výdavky na prácu remeselníkov zachytávajú peniaze vyplatené remeselníkom za všetky výrobky, ktoré vyrobili pre mesto, alebo za prácu vykonanú pre potreby mesta – nešlo o ich mzdu. Najviac výrobkov sa týkalo stavebnej činnosti či už na hradbách, alebo inde v meste. Boli medzi nimi tesári, murári, kamenári, zámočník, kováč, sedlár, debnár, kolesár, lodný tesár, remenár, povrazník, sklár, maliar, tehlár, dláždič a iní.

V prvej polovici 15. storočia výška výdavkov na prácu remeselníkov nebola rovnaká. Tieto výdavky sa neobjavujú vo všetkých rokoch prvých desaťročí, navyše v piatich skúmaných rokoch sa ani záznamy o vyplácaní remeselníkov nezachovali. Od 16. storočia sa táto suma ustáľuje na približne 200 – 500 zlatých. Priemerná výška výdavkov na remeselnícku prácu bola niečo vyše 260 zlatých ročne. Podielovo sa tento priemer pohyboval okolo 13 %. Nominálne najviac výdavkov na remeselnícku prácu, vyše 750 zlatých, išlo v roku 1439/1440. Najviac výdavkov na remeselníkov v pomere k celkovým výdavkom, konkrétne 39 %, zase vydal komorník v roku 1511/1512.

Cesty mestských vyslancov

Každý člen mestskej rady alebo funkcionár (richtár, mešťanosta), ktorý z politických dôvodov vykonal nejakú diplomatickú „služobnú“ cestu, bol aj s celým sprievodom automaticky zaopatrený z mestskej komory finančnou hotovosťou aj proviantom. Na základe toho sa možno dozvedieť, kedy, kam a za kým, ktorý z mestských prisázných cestoval. Množstvo vykonaných ciest vyslancami dokladá aj prieskum z komorných kníh z rokov 1439 – 1457 (z piatich rokov tohto obdobia sa však komorné knihy nezachovali). Počas preskúmaných 13 rokov vykonalí mestskí funkcionári 370 služobných ciest. To

znamená, že takmer každých 13 dní sa uskutočnila jedna takáto cesta. Vyslanci najčastejšie navštevovali krajiniských hodnostárov, reprezentantov iných okolitých miest alebo chodili na rokovania snemov.

Tab. č. 8:

Rok	Plat pešiaka v denároch/týždeň
1434 – (1438)	1050
nov. 1439	126
dec. 1439 – apr. 1441	140
máj 1442 – 1458	100
1459 – 1460	120
1460 – 1467 (1471)	90
1471 – 1492	120
1529	120

Výdavky na cesty sa objavujú vo všetkých skúmaných rokoch. Ich priemerná výška sa pohybovala na úrovni necelých 180 zlatých a priemerný podiel na celkových výdavkoch 8,2 %. Ich objem sa po celý čas líšil bez výraznejšieho ustálenia. Komorník najviac vynaložil na cesty vyslancov 683,5 zlatých v roku 1509/1510, čo s 35 % predstavovalo aj najväčší podiel na celkových výdavkoch.⁵⁹

Čo všetko sa dá zo záznamov o cestách dozvedieť, ilustruje nasledujúci príklad. Vo februári 1446 richtár Štefan Ranes a prísazní Peter Jungettel, Benedikt Charher, Mikuláš Wolf odcestovali v sprievode žoldnierov na 3 vozoch do Stoličného Belehradu na rokovanie o uzavretí mieru. Boli preč 3 týždne a jeden deň a na cestu dostali 38,3 zlatých.⁶⁰ Nasledujúca tabuľka č. 10 obsahuje údaje o všetkom materiáli a proviante, ktorý im komorník zabezpečil na cestu.

Pohostenia

Mestská komora obdarovala (potravinami alebo predmetmi) a patrične pohostila jedlom každého hosťa Bratislavy vo významnejšom postavení na vlastné trovy. Medzi tých, ktorým sa takáto pocta dostala, patrili:

- panovníci (domáci aj cudzí) so sprievodom,
- členovia kráľovského dvora (taverník, pokladník a i.),
- cirkevní hodnostári (arcibiskupi, biskupi),
- významní šľachtici, župani.

Takéto pohostenia a uctenia si návštevy mali niekoľko dôvodov. Mohlo ísť o:

- upevnenie moci a sféry vplyvu, politickú príslušnosť (hostia → mesto),
- zachovanie náklonnosti dôležitých osôb (mesto → hostia),
- konanie dôležitých rokovaní a stretnutí.

59 Vyslanci vtedy vykonali najmenej dve cesty za 250 zlatých do Prahy za kráľom Vladislavom II. AMB, K64, s. 81–102.

60 AMB, K11, s. 89-91. Pravdepodobne išlo o uzavretie mieru medzi súperiacimi magnátmi Uhorska.

Tab. č. 9:

Cesta mestských vyslancov do Stoličného Belehradu v roku 1446

Potravina/predmet	Suma v de- nároch	Potravina/predmet	Suma v dená- roch
2 lóty škorice	16	9 súdkov (prázdnych)	90
2 lóty čerstvého zázvoru	16	10 lakt'ov činovate na obrusy a ute- ráky	200
2 lóty muškátu	16	2 lakte plátna kuchárovi na zásteru	16
4 lóty šafranu	200	3 vedrá	21
1 kg čierneho korenia	-	1 panvica	10
2 l olivového leja	72	1 kuchynské sito	5
3 bečky soli	24	drevené lyžice	7
1 plátenné vrecko	9	2 mešteký na korenie	5
1 štvrtinka čerstvého zázvoru	50	1 vrecko na korenie	3
1 lb mandlí	26	17 pint octu	102
chlieb	49	4 lb sviečok	32
100 zemlí	100	3 zámky	-
100 haringov	200	laná na zviazanie	-
3 kusy pečeného a vare- ného mäsa	76	1 drevený mažiar a kladivo?	14
6 lb kolomaže	48	2 povrazy na voz na dosky	4
povraz na dosky	-	2 fakle	90
2 veľké prikrývky a 1 malá prikrývka na zakry- tie voza	31	1 pár červených číziem Wolfgangovi (povočníkovi)	84
Celková suma: 12,9 zlatých (2 714 denárov)			

Významných uhorských hodnostárov a funkcionárov mohla mestská rada obdarovávať nielen vtedy, keď pricestovali osobne do mesta. Dary mohla za danou osobou aj poslať. Takisto sa medzi položku obdarovania mohli dostať aj požiadavky od panovníkov či iných významných šľachticov na zaslanie proviantu a rôzneho materiálu na vojenskú výpravu.

Nasledujúci príklad v tabuľke ilustruje, čo všetko zhiňalo podobné pohostenie. Keď v júni roku 1440 navštívila Bratislavu kráľovná Alžbeta,⁶¹ na večeru so svojim sprievodom dostala, prípadne na celú prípravu večere sa použilo:

61 AMB, K2, s. 603-604.

Tab. č. 10:
Pohostenie pre kráľovnú Alžbetu a jej sprievod pri návšteve Bratislavy v roku 1440

Potravina	Suma v denároch	Potravina	Suma v denároch
3 veľké kapry	210	1 vól	630
pečené a malé ryby	264	1 vól	525
2 000 rakov	200	3 teliatka	225
1 hrniec masti	195	24 sliepok	240
2 hrnce masti	268	56 kureniec	210
kapusta a petržlen	120	jačmenná kaša	40
2 lb vajec	-	2 prasiatka	44
cibuľa a cesnak	60	jablká	40
1 kôš čerešní	60	mlieko a smotana	83
9 štvrtiek syra	216	jahody „mladej kráľovnej a starej a iným ľuďom“	24
6 kusov syra	60	krupica a pšenica	60
4 žajdlíky soli	42	1 kôš čerešní	70
31 malých a veľkých hrncov	234	400 bochníkov	600
1 lb mäťového chleba	240	4 fľaše vína „na jedlo a šláfrunk“	252
200 žemlí	100	štvrtka a 2 pinty octu	180
300 žemlí	225	tretinik vína	-
32 chlebov	96	2 fúry dreva	120
Celková suma: 27,5 zlatých (5 773 denárov)			

Pohostenia sa okrem roku 1467/1468 zachovali v celom sledovanom období. Ich finančná náročnosť značne variovala. Najviac, takmer 250 zlatých, komora minula na pohostenie hostí mesta v roku 1454/1455. V rokoch 1514/1515 a 1477/1478 sa hostiny najviac podieľali na celkových výdavkoch, a to 11 %. Priemerne sa výška výdavkov na pohostenie pohybovala na úrovni vyše 70 zlatých a na celkových výdavkoch sa podieľala v priemere len 3,5 %.

V súvislosti s pohosteniami sa žiada uviesť krátku porovnávaciu tabuľku cien základných potravín približne v polovici 15. storočia. Z tabuľky č. 12 si možno urobiť predstavu nielen o skladbe potravín využívaných súdobými obyvateľmi Bratislavy, ale aj o cenových reláciách jednotlivých druhov potravín.

Tab. č. 11:
Porovnanie cien vybraných potravín v polovici 15. storočia

Korenie	Cena (1 lôt)	Zverina	Cena (1 ks)	Ryby	Cena (1 ks)	Rôzne	Cena (1 lb)
čierne korenie	2,3 d	jarabica	8 d	haring	2,5 – 3 d	hrozienka	14 d
zázvor kuchynský	5-6 d	kapún	10 d	mieň	3– 8 d, 42 d	figy	12 d
muškátový orech	6-10 d	sliepka	12-16 d	hrúz	21 – 28 d	mandle	28 d
škoricca	7-10 d	kohút	16-20 d	šťuka	10 – 60 d	ryža	32 d
klinčeky	7-11 d	bažant	19-42 d	veľký zubáč	50 d	hrach	1 pinta – 4 d
šafan	56-60 d	tetrov	21 d	kapor	14 – 120 d		
cukor	6 d	zajac	32 d	sumec	90 – 120 d		
		prasiatko	21 d	tukk (?)	270 – 600 d		
		ja hňa / baranča	60 d	vyza	1 lb mäsa - 12 d		

Poslovia a vyzvedači

Komorník v tejto položke vyplácal mzdy poslom, ktorých mestská rada, prípadne iní funkcionári vyslali s listom alebo správou za inou osobou. Za každú cestu bol každý posol finančne odmeňovaný. Na výšku sumy vplývali viaceré faktory, ako vzdialenosť cieľového mesta, sociálne postavenie osoby, za ktorou posol išiel, dĺžka času stráveného na ceste mimo mesta a napokon aj účel poslstva. Napríklad, ak išiel posol dvakrát do rovnakého mesta, ale zakaždým za spoločensky inak postavenou osobou, dostal na cestu odlišnú sumu peňazí. Rovnako ak navštívil opakovane po sebe rovnaké mesto, ale strávil na cestách odlišný čas, čakala ho za každú cestu iná suma.

V tejto kategórii sa okrem platov poslom nachádzali aj odmeny pre vyzvedačov, ktorých mesto vysielalo na výzvedy do okolia v prípade nebezpečenstva. Ako vyzvedačov mestská rada okrem žoldnierov vysielala aj rôznych nádenníkov, sluhov, obchodníkov či dokonca aj ženy.

Vďaka prieskumu niekoľkých rokov záznamov v komorných knihách sa podarilo zistiť, v akom geografickom rádiu operovali poslovia. Okruh ich pôsobenia zahŕňal územie na Záhorí od Skalice po Trnavu, cez celý Žitný ostrov ku Komárnu a dnešnej Budapešti, odtiaľ k Stoličnému Belehradu cez Győr a Šopron a v Rakúsku hneď od Viedenského Nového Mesta k Viedni a späť na Záhorie. Dalo by sa povedať, že poslovia a vyzvedači operovali v pomyselnom kruhu s približným polomerom cca 200 kilometrov od Bratislavy. Cesty do väčších vzdialeností boli skôr výnimkou.

Od roku 1439 približne do polovice 60. rokov môžeme podľa tabuľky sledovať oveľa vyššie výdavky na poslov než v neskorších desaťročiach. Opäť to súvisí s politickou situáciou. Boje o trón, prítomnosť husitských a neskoršie bratríckych posádok na našom území či politické súperenie o moc medzi uhorskými magnátmi nútili Bratislavu často vysielat' poslov a špiónov. To možno názorne dokumentovať na fiškálnom roku 1439/1440, keď výdavky na poslov a zvedov dosiahli 176 zlatých, čo bolo najviac za všetky roky. V tomto roku vykonali mestskí poslovia 340 ciest, čo je takmer jedna cesta denne. Len medzi novembrom a decembrom 1439 to bolo 90 posolských ciest a z nich 41 malo výzvedný charakter.

Od 70. rokov výdavky na poslov aj počet ich vyslaní značne klesli, až napokon v prvej tretine 16. storočia sa pohybovali na najnižších hodnotách, a to 1 až 2 zlatých. Priemerne sa výdavky na poslov pohybovali vo výške necelých 25 zlatých a na celkových výdavkoch sa podieľali sotva 1 %. Okrem roku 1515/1516 sa výdavky na poslov a vyzvedačov objavujú vo všetkých skúmaných rokoch.

Rozsah služobných ciest možno dobre ilustrovať na činnosti azda najvýznamnejšieho posla, ktorého mesto v stredoveku zamestnávalo. Ide o Andreja Zobela, ktorý figuroval v bratislavských mestských službách medzi rokmi 1443 – 1460.⁶² Ten vykonal za celú svoju 18-ročnú službu v meste približne 200 – 240 posolských ciest. Nasledujúca tabuľka č. 13 ukazuje, ktoré mestá a koľkokrát navštívil. Zároveň naznačuje, s ktorými mestami mala stredoveká Bratislava najčastejšie kontakty.

Tab. č. 12

Cieľové mesto vyslania Andreja Zobela	Počet ciest (1443 – 1460)
Viedeň	41
rôzne miesta na Žitnom ostrove	22
Budín	20
Ostrihom	14
Trnava	11
Komárno	9
Viedenské Nové Mesto	9
Altenburg	7
Ráb (Győr)	7
Šamorín	5
Kittsee	4
Marchegg, Stoličný Belehrad, Varadín	3
Botenburg, Bruck an der Leitha, Červený Kameň	2

62 Viac pozri SEDLÁČEK, Peter. Mestský posol Andrej Zobel v bratislavských službách v polovici 15. storočia. In *Woch*, 2013, roč. 1, č. 1, s. 78-90.

Okrem toho po jednom raze Andrej Zobel navštívil: Awwser (asi Kvetoslavov), Branč, Devín, Ebersdorf, Friesach, Hainburg, Hlohovec, Katzenstain (nelokalizovaný), Štvrtok na Ostrove, Pezinok, Rusovce, Sedmohradsko, Skalicu, Tar an Sneidern (neurčené, niekde na Žitnom ostrove), Thomaschhoff (neurčené).

Služby a staré dlhy

Záznamy o službách v tejto položke obsahujú údaje o služobných úkonoch pre mesto (napríklad od cirkevných predstaviteľov – kňazov alebo mníchov). Staré dlhy sú sumy, ktoré mal komorník vyplatiť na rôznych výdavky v predchádzajúcej komornej knihe, ale nemal vtedy ešte (alebo už) finančné prostriedky. Okrem toho sa tam uvádzajú aj splatené pôžičky z predchádzajúcich rokov. V podstate ide o vracanie peňazí iným funkcionárom za ich zúčtovacie obdobie (richtár, mešťanosta a pod), ktoré nejakým spôsobom prešli cez komoru.

Medzi rokmi 1440 – 1460 možno podľa tabuľky pozorovať vyššie výdavky na služby a staré dlhy ako v neskorších rokoch. Najvyššiu sumu, a to 2 457,5 zlatých, komorník vyplatil v roku 1439/1440, najnižšiu v roku 1481/1482, len 32,5 zlatých. Na celkových výdavkoch sa staré dlhy a služby podieľali najvyšším podielom 46 % v roku 1503/1504. Len z dvoch rokov, konkrétne 1434/1435 a 1496/1497, nemáme údaje o službách a dlhoch. Priemerne dosahovali výšku 472 zlatých s priemerným podielom 20 % na celkových výdavkoch.

Rôzne

Do kategórie rôzne sme zaradili položky, ktoré sa objavujú príliš zriedkavo alebo svojou veľkosťou sú v celkových výdavkoch komorníka insignifikantné. Išlo napríklad o kúpu rôznych stavebných surovín (drevo, tehly, kamene, vápno, piesok).⁶³ Zriedka sa vyskytli prípady nákupu pušného prachu a liadku⁶⁴, pomerne často komorník nakupoval ovos či seno pre mestskú stajňu.⁶⁵ Pre radnicu sa kupovali sviečky.⁶⁶ Zaujímavou položkou boli výdavky na rovnošaty (*hoffgewant*, *hoffkleyd*) pre mestských zamestnancov a funkcionárov. Jestvuje záznam, že z vysokých funkcionárov ich dostával pravidelne mešťanosta. Napríklad v rokoch 1478/1479 a 1481/1482 dostal mešťanosta v oboch prípadoch 6 zlatých na rovnošatu.⁶⁷ V druhom spomínanom roku dostal rovnošatu aj tesársky majster, ale len za 1,4 zlatých.⁶⁸ Roku 1494/1495 sa spomínajú ďalší zamestnanci, ktorí dostali súkna na rovnošatu. Ide o komorníka, hlásnika, puškárskeho majstra či lesníkov. ⁶⁹ Roku 1507/1508 zase mešťanosta rozdelil medzi mestských zamestnancov 5 lakt'ov hnedého súkna za 5 zlatých.⁷⁰ Roku 1517/1518 sa v zázname venovanom

63 AMB, K1, s. 104r, 122r, 124r, 125r.

64 AMB, K41, s. 248; K42, s. 271.

65 AMB, K53, s. 121.

66 AMB, K52, s. 149.

67 AMB, K41, s. 259; K43, s. 253.

68 AMB, K43, s. 253.

69 AMB, K53, s. 319.

70 AMB, K62, s. 221.

výdavkom na rovnošatu menujú komorný pisár, komorný sluha, kat, povozníci, lesníci a rečník, z ktorých každý dostal na rovnošatu 1 zlatý.⁷¹

Záver

Hoci našim pôvodným zámerom bola snaha o analýzu celkového hospodárenia Bratislavy v 15. storočí, z viacerých dôvodov (ktoré uvádzame nižšie) nebolo možné tento cieľ úplne splniť. V záujme zachovať rozumný rozsah textu sme vynechali spracovanie niektorých kníh hospodárskeho charakteru (tridsiatkové registre, špitálne knihy) aj z hľadiska ich príliš čiastkového záberu na celkovom hospodárení mesta. Štúdiu sme sa snažili podať ako jeden súrodý celok postavený práve na komorných knihách.

Za dôležitý poznatok možno označiť zistenie, že mestská komora nepredstavovala hlavný, a už vôbec nie jediný úrad s pokladnicou a peňažnými prostriedkami na riadenie mestských financií. Zároveň komorné knihy ako výstupný účtovný produkt komory nezaznamenávali absolútne všetky príjmy a výdavky mesta. Sumy prijaté komorou z daní, tridsiatkov či mýta tak nepredstavovali celkové príjmy z týchto druhov zdrojov. V konečnom dôsledku tak možno mestskú komoru charakterizovať ako finančno-hospodársky úrad, ktorý zabezpečoval takmer všetky výdavky stavebného, materiálneho a potravinového charakteru spolu s vyplácaním miezd mestským zamestnancom a úradníkom okrem tých výdavkov, ktoré boli čisto peňažnej povahy (napríklad vysoké pôžičky a platby panovníkom). Príjmy komory slúžili len na dopĺňanie a vyrovnávanie jej výdavkov. Dôležité je aj zistenie, že niektorí funkcionári (richtár, mešťanosta) mali tiež svoje vlastné, dnes už nezachované, registre na evidovanie výdavkov a príjmov vyplývajúce zo svojej funkcie.

Potvrdila sa existenciu mestskej pokladnice, ktorú možno označiť za hlavnú pokladnicu a do ktorej plynula pravdepodobne väčšina mestských príjmov. Až z nej sa následne v prípade potreby posúvala časť vyzbieraných príjmov do komory. Žiaľ, nezachoval sa žiadny register správcov tejto pokladnice, na ktorých základe by sme mohli aspoň sčasti nazrieť do finančných operácií týchto funkcionárov. Preto z dôvodu absencie krucálnych prameňov hospodárskej povahy stredovekej Bratislavy sme dospeli k záveru, že podať úplný obraz hospodárenia celého mesta nebude, žiaľ, možné ani v budúcnosti.

Analýzou grafov a tabuliek sprehl'adňujúcich kategórie najvýznamnejších príjmov a výdavkov sme zistili, že na výdavky veľkou mierou vplývala politická situácia v Uhorsku. V obdobiach relatívnej stability a mieru boli výdavky nižšie ako v časoch nepokojov, vojen či slabej ústrednej moci. Z výdavkov sa potom zvyšovali najmä tie vojenského a obranného charakteru (oprava a údržba opevnenia, najímanie žoldnierov). Napríklad v rokoch 1440 – 1456 panovalo v Uhorsku časté bezvládie: panovníci súperili o moc, správcovia krajiny bojovali za vlastné mocenské záujmy a často aj proti sebe a mladý Ladislav V. nemal žiadnu reálnu moc, keďže bol len bábkou v rukách svojich tútorov. Netreba zabúdať ani na prítomnosť husitských a posthusitských posádok na území dnešného Slovenska. Napríklad rok 1439/1440, ktorý je rokom s najväčšími výdavkami, bol ovplyvnený práve sporom o trón medzi Alžbetou a Vladislavom I. po smrti Albrechta

71 AMB, K70, s. 113.

Habsburského.⁷² V tom roku len výdavky na žoldnierov stáli komoru vyše 1 200 zlatých a rôzne pôžičky a podpora Alžbety zo strany mestskej rady vyšli mesto tiež na vyše 1 000 zlatých.

Počas vlády Mateja Korvína sa v dôsledku ustálenia pomerov v krajine uvedené výdavky znížili. Hoci kráľ Matej viedol veľa výbojných vojen, Bratislava už v priamom ohrození nebola. Mierne zvýšenie možno zaznamenať po Korvínovej smrti, keď sa ústredná moc v Uhorsku opäť rozdrobila. Vladislav II. Jagelovský musel súperiť o trón so svojím bratom Jánom Albrechtom a Maximiliánom Habsburským. Oslabenie panovníckej moci využili Osmani a začali znovu viac ohrozovať uhorské hranice.⁷³ A tak môžeme sledovať, ako sa v roku 1490/1491 výdavky opäť trochu zvýšili – z celkových výdavkov približne 3 400 zlatých len na nájom a zabezpečenie žoldnierov šlo 1 500 zlatých.

Keďže začiatok 16. storočia bol pokojnejší aj výdavky boli nižšie. Napokon rok-dva pred Moháčom sa výdavky postupne začali zvyšovať. Oproti predchádzajúcim rokom 1492 – 1526, keď v záznamoch komorných účtov nemáme žiadne zmienky o najatých žoldnieroch, sa s opätovným najímaním žoldnierov začalo práve po bitke pri Moháči. Vo fiškálnom roku 1526/1527 výdavky na žoldnierov dosahovali už 433 zlatých, čo predstavovalo 17 % celkových výdavkov. V nasledujúcom fiškálnom roku 1527/1528 to bolo o niečo menej, 322 zlatých, čo tvorilo 14 % celkových výdavkov. Vidno, že porážka pri Moháči roku 1526 sa negatívne zapísala do výdavkov mestskej komory opätovným rastom výdavkov najmä na obranu a na opätovné najímanie žoldnierov.

Najväčšie príjmy plynuli komore z daní (priemerne vyše 50 %) a potom z tridsiatkov; z tridsiatkov však len v čase, keď ich mala Bratislava v prenájme. Ďalšie významné príjmy tvorili príjmy od mestských funkcionárov (richtár, mešťanosta, pokladníci), z prevozu a mýta. Percentuálny podiel súčtu príjmov z daní, tridsiatkov a mýta na celkových príjmoch v konkrétnom fiškálnom roku sa pohyboval takmer vždy v rozmedzí 70 – 90 %. Všeobecne v rokoch, keď komora prijala peniaze z tridsiatkov, boli sumy vybrané z daní nižšie ako v rokoch, keď príjmy z tridsiatkov neplynuli do komory. Čiže, ak bolo málo príjmov z tridsiatkov, bol zase veľký príjem z daní a opačne. Výška mýta sa pohybovala zväčša na rovnakej úrovni, ale tiež možno badať, že v rokoch nižších súm vybraných z daní boli príjmy z mýta o niečo vyššie.

Medzi najväčšie výdavky možno zaradiť výdavky na platy mestským zamestnancom, služby a staré dlhy, remeselnícku prácu, cesty a pohostenia. Význačnú časť výdavkov tvorili tiež výdavky stavebného a materiálneho charakteru, označované ako „rozličné úradné výdavky“.

Keďže sme tému hospodárenia nevyčerpali úplne, stále sa nám ponúkajú možnosti jej obohatenia. Prameňov k (nielen) hospodárskym dejinám Bratislavy je neúrekom a hoci sa asi nepodarí podať úplný obraz hospodárenia, dá sa k nemu aspoň priblížiť.

72 LEHOTSKÁ, Darina – HORVÁTH, Vladimír. *Dejiny Bratislavy*. Bratislava : Obzor, 1982, s. 55-56.

73 LEHOTSKÁ – HORVÁTH, ref. 72, s. 58.

DIE WIRTSCHAFTSFÜHRUNG DER STADTKAMMER IN BRATISLAVA
AUF GRUND DER ANALYSE DER KAMMERBÜCHER DER STADT BRATISLAVA
AUS DEN JAHREN 1434-1528

PETER SEDLÁČEK

Als wichtige Erkenntnis kann die Feststellung gekennzeichnet werden, dass die Stadtkammer nicht das einzige, schon überhaupt nicht das einzige Amt mit Kasse und Geldmitteln für die Regelung der Stadtfinanzen dargestellt hat. Gleichzeitig haben die Kammerbücher als Ausgangsbuchhaltungsprodukt der Kammer absolut nicht alle Einkommen und Ausgaben der Stadt erfasst. Die von der Kammer aus Steuern, Zoll oder Maut entgegengenommenen Summen stellten somit nicht das Gesamteinkommen aus dieser Art der Quelle dar. Letzen Endes kann die Stadtkammer als Finanzamt charakterisiert werden, welches fast alle Ausgaben baulichen, materiellen und Lebensmittelcharakters zusammen mit der Auszahlung der Löhne an die Standangestellten und Beamten außer den Ausgaben gewährleistet hat, welche ausschließlich Geldcharakters waren (zum Beispiel hohe Darlehen und Zahlungen an die Herrscher). Die Einkommen der Kammer dienten nur zur Ergänzung und zum Ausgleich ihrer Ausgaben. Wichtig ist auch die Erkenntnis, dass einige Funktionäre (Gemeindevorsteher, Oberbürgermeister) auch ihr eigenes, heute nicht mehr erhaltenes Register zur Erfassung der sich aus ihrer Funktion ergebenden Ausgaben und Einkommen hatten.

Die Existenz einer Stadtkasse, welche als Hauptkasse gekennzeichnet werden kann und in welche wahrscheinlich die Mehrheit der Stadteinkommen eingeflossen ist, hat sich bestätigt. Erst aus dieser wurde bei Bedarf ein Teil der herausgenommenen Einkommen in die Kammer verschoben. Leider ist kein Register der Kassenverwalter erhalten geblieben, auf Grund dessen man heute mindestens teilweise in die Finanzoperationen dieser Funktionäre blicken könnte.

Die Analyse der, die Kategorien der bedeutendsten Einkommen und Ausgaben zusammenstellenden Tabellen hat die Erkenntnis gebracht, dass die Ausgaben in einem großen Maß von der politischen Situation in Österreich-Ungarn beeinflusst wurden. In Zeiten einer relativen Stabilität und des Friedens waren die Ausgaben kleiner als in Zeiten von Unruhen, Kriegen oder schwacher Zentralmacht. Von den Ausgaben erhöhten sich dann vor allem Ausgaben mit Kriegs- und Schutzcharakter (Reparatur und Wartung der Festungen, Einstellung von Söldnern). Das größte Einkommen kam der Kammer aus den Steuern (durchschnittlich über 50 %), aus dem Zoll, dem Einkommen von den Stadtfunktionären (Gemeindevorsteher, Oberbürgermeister, Kassierer), der Überfuhr und der Maut ein.

Zu den größten Ausgaben können die Ausgaben für Löhne der Angestellten, Dienste und alte Schulden, die Handwerksarbeit, Straßen und Gasthöfe gezählt werden. Einen wesentlichen Teil der Ausgaben bildeten auch die Ausgaben baulichen und materiellen Charakters, gekennzeichnet als „unterschiedliche Amtsausgaben“.

Mgr. Peter Sedláček, PhD.
Parlamentný archív
Námestie Alexandra Dubčeka 1, 812 80 Bratislava 1
e-mail: peter.sedlacek@nrsr.sk